

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI

AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT UNİVERSİTESİ

TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

LİSANS BİTİRME TEZİ

ULUSLARARASI COÇUK HAKLARI

Hazırlayan

Gökçay Eyup

1117.02055

BAKÜ-2017

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT UNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

LİSANS BİTİRME TEZİ
Uluslararası Çocuk Hakları

Tez Danışmanı
Öğr gör. Neriman Hanahmedov

Hazırlayan
Gökçay Eyup
1117.02055

BAKÜ-2017

ÖZET

Yaptığımız bu araştırmada çocukların eski zamanlardan günümüz çağına kadar haklarının olup olmaması ve hangi boyutta bu hakların olduğu araştırılmıştır. Bu araştırmanın amacı, çocukların hangi haklar altında yaşadığı hangi zorluklara katlandığını ortaya çıkarmak ve kamuoyunun ilgisini mediamının ilgisini ve insanların sağduyusunu aşlamak ortaya çıkarmaktır.

Çocuğun sahip olduğu temel hakların ve temel özgürlüklerinin çocuğa tanıtılması, yaşadığımız çağın gerekliliklerinden biri hâline gelmiştir. Çocuğun eşit, özgür bir birey olarak yetişmesinde ve etkin bir vatandaş olarak yaşama katılmasında önemli bir paya sahip olan çocuk hakları çocuk temelli yaklaşımlar benimsenirken ele alınması gereken bir kavramdır. Günümüzde ezilen en çok şiddete maruz kalan çocuklar olduğu için onları korumak da bir o kadar da zorlaşmıştır. Dünya sivil kuruluşlarının çocuklar için belirli zaman içerisinde hazırladıkları anlaşmaları bu tezde ele aldık. Bu anlaşmalardan sonra yapılan değişiklikler ve o değişikliklerin hangi boyutta kullanıldığı incelenmiştir.

Çocuk haklarıyla ilgili eğitsel aktivitelerin etkililiği öğretmenlerin yeterliğine bağlıdır. Bu tez de de eğitimin tüm bunlar için ne kadar yararlı olduğu göz önünde bulundurulmuştur. Eğitim, öğrenim en çok çocukların hakkıdır. Bu tezin yazılımı zamanı çocukların aslında dış insanlar değil hem de kendi anne babaları tarafından şiddete tecavüze maruz kalması ve haklarının savrulması ortaya çıkmıştır. Bu tezin amacı da, tek Türkiye değil, tüm dünya çocukları için aynı ortamın aynı şartların sağlanması ve onların en iyi şartlarda yaşamasını göstermek olmuştur.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1

BÖLÜM I:

ULUSLARARASI ÇOCUK HAKLARI

1.1. Çocuk Hakları Nedir Tanımı ve Önemi.....	2
1.2. Çocukların Korunması	7
1.2.1. Çocuk hakları sözleşmeleri.....	10
1.2.2. Çocuk Hakları ve Medya Politikaları	42
1.2.3. Çocuk Haklarının İhlali	51

BÖLÜM II:

TÜRKİYE ÇOCUK HAKLARI

2.1. Türkiye’de Çocuk Hakları	62
2.2. Türkiye’de Çocuk Hakları İhlallerinin Türleri	69
2.1.1. Çocuk Gelinler.....	69
2.1.2. Çocuk Gelin Sorunu ile Mücadele Yöntemleri.....	78
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA	84

KISALTMALAR

BM:	Birleşmiş Milletler
UÇK:	Uluslararası Çocuk Hakları
a.g.e:	Adı geçen eser
a.g.m	Adı geçen mekale
s.	Sayfa

GİRİŞ

Çalışmamızda, Türkiye’de ve Türk Dünyası’nda çocuk haklarının geçmişi, tarihi ve bugünü incelenmiştir. Çocuk hakları nedir, çocuk olanlar kimlerdir ve hakları nedir, nasıl kullanılmalıdır gibi koular araştırılmıştır. Çocuk konusunda literatür çalışması yapılarak, çocuk haklarına yönelik uygulamaların getireceği yararlar üzerinde durulmuştur. Bir literatür çalışması yapılırken karşılaşılabilecek en temel sorunlardan birisi, ilgili çalışmanın kapsamının ve metodolojisinin belirlenmesidir. Çocuk hakları literatürü bağlamında başlangıçta çözülmesi gereken üç sorunun varlığından söz edilebilir. Öncelikle ne tür çalışmaların Çocuk hakları literatürü içerisinde değerlendirileceği ele alınmıştır. Bundan başka günümüzde çocuk haklarının korunması için hangi anlaşmaların, hukuk yöntemlerinin de yapıldığı göz önünde bulundurulurarak araştırılmıştır.

BÖLÜM I:

ULUSLARARASI ÇOCUK HAKLARI

1.1. Çocuk Hakları Nedir Tanımı ve Önemi

Eski çağlarda “çocuk hakkı” kavramına rastlamak mümkün değildir. Kadim toplumlarda çocuklar üzerinde babalarının sınırsız hakimiyeti vardır. Babalar bu hakimiyeti kullanarak çocuklarını satabiliyor, döğüp sakatlayabiliyor, kurban edebiliyor ve başka şekillerde öldürebiliyordu. Günümüz dünyasında ise bu gibi düşünce ve hadiseler aradan kalkmaktadır ve bir çok adımlar atılmaktadır.

Çocuklar bir ülkenin geleceği için bir yapış taşı ve teminat olan yegane kişilerdir. Bir ülkenin geleceği o ülkenin çocukları kadardır. Bu nedenle son dönemde genç nüfusun önemi gittikçe artmış ve bu durumu geç fark eden devletler bunun için önlemler almaya çalışmış ve hala da çalışmaktadır. Dünya üzerinde doğurganlık oranı gittikçe azaldığından şuan nüfus hızla yaşılanıyor.¹

Çocuk hakları bu noktada önem kazanmaktadır. Çocukların kanun hükümleri ile korunmuş eğitim, sağlık, barınma, fiziksel, psikolojik ya da cinsel sömürüye karşı korunma gibi temel haklarının tümüne çocuk hakları adı verilmektedir. Çocuk hakları günümüzde insan hakları kapsamında değerlendirilmektedir. Zamanla, kalkınan ve gelişen dünyamızda çocuk hakları kavramının kapsam olarak genişlediği ve çocukları pek çok başka alanda korumanın gerektiği göz önünde tutularak, bu konuda belirli zaman dilimlerinde bildireler ,sözleşmeler hazırlanmıştır ki ,bunları ele alacağız.

¹ Hüseyin Köksal, *Yenilikçi Tarih Öğretimi Etkinlik Örnekleri*, Harf Eğitim Yayıncılığı, Ankara, 2012, s. 47.

Çocuk hakları bir insan haklarıdır. Bu haklar, 18 yaş altındaki bireylerin haklarıdır. Çocukluk insan varlığının yaşam serüveninde özel bir dönem olduğu bilinciyle çocuklar ve gençler için ayrı bir dizi hak oluşturulmuştur. Bu dönem, bireylerin büyüdüğü ve öğrendiği bir zaman dilimidir. Aynı zamanda, çocuklara bakılması ve korunması için başkalarına ihtiyaç duyulan ve eğlenceli geçmesi gereken bir dönemdir. İnsanın doğumundan itibaren birey olma hakkını tanıyan, ek olarak 18 yaşına kadar yaşama, gelişme, korunma ve katılma haklarına özel önem ve öncelik veren, çocuğun özel hak ve gereksinimlerinin uluslararası ortamda kabul edilmesi ve korunmasını sağlayan, insan hakları hukuku bünyesinde kendine özgü bir yapıya olan gereksinim sonucunda insan hakları içinden oluşan haklardır. Çocuk hakları her çocuğun 'onurlu, saygın, özgür, eşit ve adil bir yaşam' yaşamasını sağlamak, bunu korumak ve güvence altına almak için insan hakları içinde yer alan çok önemli ve ayrılmaz bir alandır.²

A. Çocuğun Yaşama ve Gelişme Hakkı Nedir?

Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır ve herkesin ilk görevi çocukların yaşamını korumaktır. ÇHS'nin 6. maddesine göre: "Her çocuk yaşama hakkına sahiptir. Devlet çocuğun yaşamını ve gelişimini güvence altına almakla yükümlüdür". Yaşam hakkı, tüm hak ve özgürlüklerin kullanılmasının temelini oluşturan bir haktır. İnsan hakları içerisinde değer sırası bakımından en başta gelir. Bu hak olmaksızın diğer hakların kullanılması mümkün değildir. Yaşam hakkı, kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olabilmesi anlamına gelir. İnsan hakları

² Hüseyin Köksal, a.g.e. s 48.

belgelerinin tümü, yaşama hakkını güvence altına alır ve yaşama hakkını “dokunulmaz” bir hak olarak kabul eder.

B. Çocuğun Yüksek Yararı Nedir?

Çocuğun yüksek yararı hakkı, çocuk merkezli bir bakış açısını destekler ve çocuğun birbiriyle ilişkili hak ve ihtiyaçlarına dikkat çeker. Dolayısıyla çocuğa sağlanan koruma kanunlarının, politikalarının ve uygulamalarının değerlendirilmesinde çocuğun yüksek yararının göz önünde tutulması ve çocuklara yönelik temel hizmetlerin ekonomik reform ve açık azaltma dönemleri de dahil olmak üzere, çocuğa öncelik verilmesi ve çocuğun her zaman korunması gözetilmelidir.

C. Çocuğun Anne-Babasından Ayrılmama Hakkı Nnedir?

Çocukların anne babasından ayrılmama hakkı iki temel ilke içermektedir. Bunlardan birincisi, çocuğun, kendi yüksek yararına olduğu durumlar dışında, anne-babasından ayrılmamasıdır. İkincisi, çocukları yüksek yarar gerekçesiyle anne-babalarından ayırmaya yönelik bütün işlemlerin adil olması gerekliliğ³idir. Ayrıca bu hak çocukların hem anneleri hem de babaları ile ilişki ve temas içinde olma haklarını kabul ederek ayrılmaya Devlet'in neden olduğu sınır dışı etme ya da hapsedme gibi durumlarda da anne-baba ile çocuğa birbirlerinin nerede olduklarına ilişkin bilginin verilmesini içerir.

D. Çocuğun İfade Özgürlüğü Nedir?

Çocukların da tüm bireyler gibi fikir ve fikirlerini açıklama özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemeyi, ülke sınırı konu edilmeksizin bilgi ve fikirleri her vasıta ile arama, elde etmek ya da yaymak hakkını içerir.

E. Çocuklar Arasında Ayırım Gözetmeme Nedir?

³ Hüseyin Köksal, a.g.e, s. 49.

Çocuk hakları, istisnasız bir şekilde tüm çocuklar için geçerlidir. Çocuğun fiziksel özelliklerinin, inancının, ana dilinin, cinsiyetinin ya da başka bir özelliğinin hiçbir rolü yoktur. Sözleşmeye taraf olan devletler, hiçbir ayırım yapmadan kendi egemenlik alanlarındaki bütün çocukların sözleşmede yer alan haklarını tanır ve taahhüt eder.

F. Çocuğun Eğitim Hakkı Nedir?

4 Eğitim bireyin kendisini geliştirmesi ve yeniden üretmesi sürecinin bir parçasıdır. Eğitim bireyde olduğu kadar toplumda da benzer sürecin gerçekleşmesini sağlar. Bu nedenle eğitim, bireyi ve toplumu ilgilendiren iki yönlü bir süreçtir. Ayrıca eğitim kendi başına özel bir hak olmasının yanı sıra insan haklarının gerçekleşmesi için toplumsal dinamiklerin vazgeçilmez bir aracıdır. Ayrıca, ekonomik ve sosyal olarak toplum dışına itilmiş yetişkin ve çocukların, kendilerini yoksulluktan kurtarabilecekleri ve içinde buldukları topluma etkin olarak katılmalarını sağlayacak yolları elde edecekleri temel bir araç olma özelliği ile eğitim, güçlendirici bir haktır.⁴

G. Çocuğun Sağlık Hakkı Nedir?

BM Dünya Sağlık Örgütü sağlığı, yalnızca hastalık ya da herhangi bir sakatlığın bulunmaması değil, bedensel ruhsal ve sosyal yönden de tam bir iyilik hali olarak tanımlamaktadır. Sağlık, ayrıca ırk, din, dil, cinsiyet, cinsel yönelim, politik görüş, ekonomik ve sosyal durum ayrımı gözetilmeksizin doğuştan kazanılan, temel bir insan hakkıdır.

H. Çocuğun Her Türü İhmal ve İstismardan Korunma Hakkı Nedir?

⁴ Gülgün Müftü, **Emniyet Genel Müdürlüğü Küçükleri Koruma Hizmetleri Yönetici Semineri Notları**, Ankara, 1998, s. 17

Çocuk istismarı ve ihmali dünyada milyonlarca çocuğu ve ailelerini etkileyen önemli bir toplumsal sorundur. Çocuklar üzerinde bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal etkileri olan istismar ve ihmal, çocukların yaşamlarında onarılmaz sonuçlara yol açabilmektedir. Çocuk istismarı, çocuğun fiziksel ya da psikolojik gelişimini olumsuz olarak etkileyen davranışlardır. Geniş anlamıyla çocuk istismarı 18 yaşın altındaki çocukların ya da ergenlerin ana-babaları, onları bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli öğretmen, usta, koruyucu aile fertleri, vasi gibi kişiler ya da yabancı kişiler tarafından yapılan, bedensel ve/ya psikolojik olarak sağlıklarına zarar veren, fiziksel, duygusal, cinsel ya da zihinsel gelişimlerini 5 engelleyen tutum ve davranışlardır. Ancak yapılan bu davranışın, mutlaka çocuk tarafından algılanması ya da erişkin tarafından bilinçli olarak yapılması gerekli değildir. Çocuk ihmali ise; 18 yaşın altındaki çocukların ya da ergenlerin fi⁵ziksel ve psikolojik sağlıkları ve gelişmeleri için temel olan beslenme, korunma, sevgi, gözetim, eğitim ve yol gösterme gibi gereksinimlerinin kendilerine bakıp gözetmekle yükümlü kişilerce yeterince karşılanmamasıdır. Çocuk ihmali genel olarak fiziksel ve duygusal ihmal olarak iki temel grupta incelenmektedir. Çocuklara yönelik ihmal ve istismarı önlemek aileden başlayarak toplumun her kesiminin ve her kurumun sorumluluğundadır. Ancak Devlet, bütün bu sorumlulukların yerine getirmesi için bilinç oluşturmak, politika geliştirmek, sorumluları görevlerini yerine getirirken desteklemek, sorumlulukların yerine getirilmesini izlemek ve boş bir alan kalmamasını güvence altına almak gibi kapsayıcı bir sorumluluğa sahiptir.

⁵Gülgün Müftü, a.g.e. s 18.

Çocuklar geleceğin yetişkinleridir. Onların iyi şartlarda yetişmeleri, hayatlarına devam edebilmeleri hepimizin geleceğini etkileyecektir. Çocuk Hakları tüm dünya çocukları için geçerli haklardır. Avrupalı çocuklar kadar Asyalı, Afrikalı çocukların da hakları vardır. Oyun oynamak tüm çocukların yüzünü güldürür. Küçük çocukların çalıştırılmamaları, eğitim hakkından yararlanmaları, beslenme, korunma, sağlık imkanlarından yararlanmaları gibi haklar bütün çocukların ihtiyaç duyduğu haklardır. Tüm dünya çocuklarının hakları korunmalı, çocuklar yetişkinlerin sorunları uğruna bir takım haklarından mahrum bırakılmamalıdır.⁶

1.2. Çocukların Korunması

Çocukluk tarihi çalışmalarının öncüsü sayılan Aries'e göre 1600'lere kadar ayrı bir çocukluk kavramı yoktu. Ortaçağda çocukların temel ihtiyaçları giderilse de özel bir ilgiyle korunmazlardı. Çünkü çocuğu yetişkinlerden ayıran özellikleri bilinmezdi. Bu nedenle çocukların kendilerine özgü giysileri, besinleri, oyunları, oyuncakları yoktu. MS 6. yy'da çocuk yetiştirme anne ve babanın görevi olarak görülmüş babaların sadece eğitim amaçlı cezalar verilmesi öngörülürdü. Hatda İslamiyet öncesinde Arap kabilelerinde aile reisinin çocukları üzerinde sınırsız bir hâkimiyeti vardı. Özellikle kız çocukların satabilir hatta öldürebilirdi. İslamiyet'in kabulünden sonra babanın bu hakkı Kur'an aracılığıyla kaldırıldı.

Günümüzde de, çocukları koruyamamak, ulusal kalkınmayı baltalamakta ve bireyin yetişkin hayatında çocukluğun ötesine geçen

⁶ "Çocuk hakların tarihcesi": 25.07.2009 <http://www.cocukhaklariizleme.org/cocuk-haklarinin-tarihcesi> Erişim tarihi: (20.03.2017)

olumsuz etkiler ve bedeller getirmektedir. Çocuklar şiddet, istismar ve ihmal mağduru olmaya devam ettikçe, dünya çocuklara karşı sorumluluklarını yerine getirmede başarısız olacaktır; ayrıca, Binyıl Kalkınma Hedeflerinin bulunduğu Binyıl Gündemi gibi belgelerde, Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamındaki devlet taahhütlerinde belirtilen kalkınma hedeflerine de ulaşamamış sayılacaktır. UNEn Çocuk koruma, çocukların hem kasıtlı hem de kasıtsız zarardan korunması anlamına gelmektedir. Özellikle kurumların ve bu kurumlarda çalışan bireylerin bakımları altındaki çocuklara karşı görevleri açısından bu ilke geçerlidir. Her kurumun sorumluluğu, zarar ister kurum içinden ister kurum dışından gelsin, temasta oldukları çocukları korumak için ellerinden gelenin en iyisini yapmaktır. basit şekliyle, çocuk koruma, her çocuğun zarar görmeme hakkının ifadesidir. Çocukların hayatta kalmak, gelişmek ve büyümek için ihtiyaçları olan başka şeyleri temin eden başka haklarını tamamlamaktadır. En basit şekliyle, çocuk koruma, her çocuğun zarar görmeme hakkının ifadesidir. Çocukların hayatta kalmak, gelişmek ve büyümek için ihtiyaçları olan başka şeyleri temin eden başka haklarını tamamlamaktadır. Çocuk koruma, çok önemli ve farklı konuları kapsamaktadır. Ailede ya da okulda şiddet gibi diğer konular daha çok yoksulluk, sosyal değerler, normlar ve gelenekler gibi konularla ilgili olabilir. Örneğin çocuk ticareti gibi bazı konularda suç da işin bir parçasıdır.⁷ Teknolojik gelişme de çocuk pornografisinin yayılmasında görüldüğü gibi yeni koruma alanlarını gündeme getirmektedir. Çocukların bütün insan haklarının keyfini çıkarması gerekmektedir, dolayısıyla uluslararası ve bölgesel düzeylerdeki tüm

⁷ "Ulusal çocuk hakları, Strateji Belgesi ve Eylem Planı",

http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/54ad4cd6369dc5dac028bda2/ulusal_cocuk_haklari_strateji_belgesi_ve_eylem_plani.pdf , Erişim tarihi (21.03.2017).

insan hakları mekanizmaları onlara koruma sağlamalıdır. Bu, hem BM organları hem de bölgesel (Afrika İnsan Hakları Komisyonu gibi) insan hakları kurumları için geçerlidir. Aynı şey, anayasa mahkemeleri gibi insan haklarını korumak için geliştirilmiş mekanizmaların çocukların korunma hakkını güvenceye aldığı ulusal düzey için de geçerlidir. Devletler, temel kuralların, yasalara dahil edilmesini, özellikle ilgili profesyonel kurum ve organlarca daha kapsamlı ve ayrıntılı ilkelerin kabul edilmesini, uygulanmasını ve izlenmesini sağlayabilirler. Çocuk koruması için temel bir uluslararası mekanizma, Çocuk Hakları Komitesidir. Komitenin temel işlevi, sözleşmeye taraf devletlerin düzenli olarak sunm⁸ akla görevli olduğu raporları incelemektir. Raporlarda, sözleşmede kabul edilen, koruma gibi hakları uygulamaya geçirmeye yarayan, devletin kabul ettiği yasa ve diğer tedbirlerle ilgili bilgilerin ve bu hakların kullanılmasına ilişkin ilerlemelerin yer alması beklenmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında, devletlerin bütün çocukları koruma yükümlülükleri bulunmaktadır ve bunu yapamadıkları takdirde hesap verme yükümlülükleri vardır. Ancak, yasal standartlarla uygulama arasında halen büyük bir açık vardır. Bu alan, gazetecilerin uygulamaya ilişkin sorular sorarak müdahale edebileceği bir alandır. Çocuk korumanın temel amacı, çocukları koruma görevi olan herkesin bu görevi tanımalarını ve yerine getirebilmelerini sağlamaktır. Etik ve yasal zorunluluklar dikkate alındığında, çocuk koruma toplumun her kademesinde her görevde bulunan herkesin işidir. Devlet, hakimler, polis, öğretmenler, doktorlar, sosyal çalışmacılar, sağlık çalışanları, ebeveynler ve medya için görevler yaratmaktadır. Bu

⁸“How to Talk to Children About Tragedies” , https://www.ncfr.org/how-talk-children-about-tragedies?gclid=Cj0KEQjwnPLKBRC-j7nt1b70IzWBEiQAy8IMLlxq2OwR7R-2KkjEgJZhFT_-aXzURGyNcfCFPtOgC58aA18F8P8HAQ Erişim tarihi: (25.03.2017)

görevler, ülkenin kabul ettiği yasal standartlara yansıtılabilir. Ayrıca, bir devletin seçimlerine, kaynak tahsisatına da yansıtılabilir. Giderek artan bir şekilde düzenleyici kurallara ve medya kuruluşlarının rehber ilkelerine yansıtılmaktadır.

1.2.1. Çocuk hakları sözleşmeleri

18. ve 19. yüzyıllarda Sanayi Devrimi ile işgücüne ihtiyaç duyuldu, yoksulluk içindeki anne- babaların ısrarı ile çocuklar fabrikalarda çalıştırılmaya başlatıldı. Çocukların genellikle bir örgü veya dokuma makinesinin başında durmak ve koptuklarında ipleri bağlamak gibi görevleri vardı. Zamanla çocukların korunma hali geliştirilmeye tabi tutuldu ve İngilterede 1880 de, Fransada 1882 de, Amerikan eyaletlerinde 1852 de, Osmanlı devletinde ise 1824 de eğitim zorunlu hale getirildi. 14. yüzyılda, İlhanlı Devleti'nin başkenti Tebriz'de 110 çocuğun barındığı iki yetimhane kurulmuş ve buralardaki çocukların meslek sahibi olarak yetiştirmeleri sağlanmaya çalışılmıştı.

New York'ta 1873'de çıkarılan “Çocuk Emeği ve Eğitim Kanunu” ile sanayi iş kolunda 10 yaş altı çocukların çalışması yasaklandı. 1886'da çıkan “Fabrika Kanunu” ile 13 yaş altındaki çocukların fabrikalarda çalışması yasaklandı. MS 6. yy'da çocuk yetiştirme anne ve babanın görevi olarak görülmüş babaların sadece eğitim amaçlı cezalar verilmesi öngörülürdü.⁹ Hatda İslamiyet öncesinde Arap kabilelerinde aile reisinin çocukları üzerinde sınırsız bir hâkimiyeti vardı. Özellikle kız çocukların satabilir hatta öldürebilirdi. İslamiyet'in kabulünden sonra babanın bu hakkı Kur'an aracılığıyla kaldırıldı. ,

⁹“Çocuk danışma kurulunun oluşturulması ve çalışma, usul, nve esaslarına İlişkin yönelge”, http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e26d9369dc318044059b0/cocuk_danisma_kurulunun_olusturulmasi_ve_calisma_usul_ve_esaslarina_iliskin_yonerge.pdf Erişim tarihi: (30.03.2017)

18. ve 19. yüzyıllarda Sanayi Devrimi ile işgücüne ihtiyaç duyulmuş, yoksulluk içindeki anne- babaların ısrarı ile çocuklar fabrikalarda çalıştırılmaya başlanmıştır. Çocukların genellikle bir örgü veya dokuma makinesinin başında durmak ve koptuklarında ipleri bağlamak gibi görevleri vardı. Zamanla çocukların korunma hali geliştirilmeye tabi tutuldu ve İngilterede 1880 de,Fransada 1882 de,Amerikan eyaletlerinde 1852 de,Osmanlı devletinde ise 1824 de eğitim zorunlu hale getirildi. 14. yüzyılda, İlhanlı Devleti'nin başkenti Tebriz'de 110 çocuğun barındığı iki yetimhane kurulmuş ve buralardaki çocukların meslek sahibi olarak yetişmeleri sağlanmaya çalışılmıştı. New York'ta 1873'de çıkarılan “Çocuk Emeği ve Eğitim Kanunu” ile sanayi iş kolunda 10 yaş altı çocukların çalışması yasaklandı. 1886'da çıkan “Fabrika Kanunu” ile 13 yaş altındaki çocukların fabrikalarda çalışması yasaklandı.

İlk defa 20. Yüzyılda çocukların da hak sahibi oldukları ve bu hakların uluslararası hukukta korunması¹⁰ ı düşüncesi ortaya atıldı.Dünyada ilk çocuk mahkemesi ABD'de 1878'de; Avrupa'daki ilk çocuk mahkemesi ise İngiltere'de 1905'te kuruldu.

Portekiz'de 1911'de, Japonya'da 1923'te, Yunanistan'da 1939'da ilk adımlar atıldı.Türkiye ise bu konudaki çalışmalarına 1945'te başlamış, ancak ilk çocuk mahkemesi 1987'de kurulabildi.

Portekiz'de 1911'de, Japonya'da 1923'te, Yunanistan'da 1939'da ilk adımlar atıldı.Türkiye ise bu konudaki çalışmalarına 1945'te başlamış, ancak ilk çocuk mahkemesi 1987'de kurulabildi. Uluslararası ortamda çocukların korunması amacıyla bir örgütün kurulması gereği de

¹⁰Duygu Ayzöğ, **Öğrencilerin Çocuk Haklarını Algılama Düzeyleri ile Başarıları Arasındaki İlişki**, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, İstanbul , 2008, s. 7

ilk defa 1894 yılında Jules de Jeune tarafından ileri sürülmüştür. Öte yandan çocukların , gençlerin ve anaların korunması amacıyla ilk resmi girişim de 1912 yılında İsviçre’de görülmektedir. Buna ilişkin bir başka çalışmaya aynı zamanda Belçika’da da rastlanmaktadır. Burada amaç, ülkelerde mevcut çocuklara ilişkin yasa, tüzük ve önemli yayınları toplayarak genel bir başlık altında yayınlamak ve ileride uluslararası bir anlaşma sağlamaktır. Ancak 1914’te I. Dünya Savaşı patlak verince bu girişimler de askıda kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da ve Uzakdoğu’da en çok acı çeken kesim çocuklar ve kadınlardı. Bunu göz önünde tutarak 1920 yılında Cenevre’de ‘Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği’ adı ile özel bir örgüt kuruldu. Bu örgüt ilk ‘Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’ni yayınladı. Öte yandan yine aynı amaca yönelik olarak I. Dünya Savaşı’ndan sonra dünya milletleri bir araya gelip, umutla bugünkü Birleşmiş Milletlerin temeli olan Milletler Cemiyeti’ örgütünü kurdukları zaman gerçekten, barışçı ve mutlu bir toplumun inşasına yardımcı olabilmek amacıyla milletlerin uymasını istedikleri yaşam standartlarını saptamaya çalıştılar. Bu sırada, çocukların her durumda yetişkinlerden daha özel olarak ele alınmaları gerekliliğinden yola çıkarak çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunma haklarını vurgulamak için 1923 yılında yayımlanan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından da onaylanarak yayımlandı. Bildirge uyarınca dünya çocuklarının sağlık ve refahı üzerinde çeşitli çalışmalar sürdürülmekte iken, bu defa 1939 yılında II. Dünya Savaşı patlak verince Milletler Cemiyeti’nin hükmü kalmadığı gibi, Çocuk Hakları Bildirgesi’nin de uygulanması doğal olarak askıya alındı.¹¹

¹¹ Hüseyin Köksal, a.g.e. s. 20

1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletlerin Ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne kuruluştan bir yıl sonra 'dünya halklarını 1924'lerdeki kadar birbirlerine bağlamak amacıyla Cenevre Bildirgesi'nin canlandırılması önerildi. Bundan iki yıl sonra da 1948'de B.M. Genel Kurulu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni kabul etti. Bu Beyanname'de çocukların özgürlükleri ve hakları da yer almakla birlikte, yeterli olmadığı düşünülerek daha kapsamlı bir "Çocuk Hakları Bildirgesi"nin hazırlanmasına karar verildi. 1950 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi , Sosyal Komisyonu'nca yeni bir Çocuk Hakları Bildirgesi'nin ön taslağı hazırlandı. Ne var ki, sonraki birkaç yıl boyunca iki uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, biri medeni ve siyasi haklar ile, diğeri de ekonomik sosyal, ve kültürel haklar ile ilgili formüle edilmesi beklendiğı için, bu konuda daha fazla çalışma yapılmadı. 1957 yılında Ekonomik Sosyal Konsey'in İnsan Hakları Komisyonu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin konusunu ele aldı. Uzun süren hazırlık ve tartışmalardan sonra komisyon, bildirge taslağını yeniden hazırladı ve 19 Ekim 1959'da B.M. Genel Kurulu'nun üçüncü komitesibu taslağı benimsedi. Bildirge 20 Kasım 1959'da BM Genel Kurulu'nda oy birliğı ile kabul edildi. İkinci Dünya Savaşı birincisine oranla çocukları daha fazla şiddet ve felakete maruz bırakmıştı; işte bunun önlenmesi amacı ile 1959 Çocuk Hakları Bildirgesi'nde çocuğun fiziksel ve ruhsal olarak olgunlaşmamış olduğu göz önünde tutularak, doğum öncesi ve sonrasında özel bakıma ve korunmaya muhtaç olduğu vurgulanarak, artık çocuklar arasında ayırım yapılmaması, çocukların gelişmelerini sağlayacak tüm imkan ve olanaklardan yararlanmaları gerçeğı vurgulanıyordu. Ayrıca fiziksel, zihinsel veya ruhsal engelli çocukların eğitim ve bakım görmeleri

öngörülüyor, bu tür çocukların sevgi ve anla¹²yışa ihtiyaç duydukları ve eğitim hakları olduğu fikri savunuluyordu. Uluslararası topluluk çocuk refahı ile ilgili konularda yol gösterici olarak bu bildirgeyi yıllarca göz önünde tutmuştur. Ancak zaman içinde süratle gelişen ve kalkınan dünyamızda çocukların haklarının korunması, onların ihmal ve istismarından uzak tutulmalarının sağlanması, birer birey olarak düşüncelerine saygı gösterilmesi için yalnızca bir iyi niyet ifadesinden öteye gidemeyen bu bildirgelerden daha bağlayıcı olan uluslararası belgelere ihtiyaç olduğu gerçeğini ortaya çıkarttı.

1979 yılı tüm dünya ülkelerinde Birleşmiş Milletler Çocuk Yılı olarak kutlanıldığında bu gereklilik bir öncelik olarak ele alındı ve Polonya 'nın o zamanki Yargıtay Başkanı, Prof. Adam Lopatka'nın çağrısı ve önderliğinde, Birleşmiş Milletler Sekreteryası'nın değişik birimlerinin ve belli başlı uluslararası sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla 1978'de hazırlanmaya başlanan taslak Sözleşme metni BM Sekreteryası'nın değişik bölümlerinden, özellikle Cenevre'de bulunan İnsan Hakları Merkezi, Viyana'daki Merkez, UNICEF. ILO. WHO ve UNESCO, Kızılhaç ve Sivil Toplum Kuruluşları'ndan büyük destek ve yardım gördü.

'Çocuk kimdir, çocuk nedir?' sorularının yanıtını içinde taşıyan, çocuğun doğumundan itibaren birey olma hakkını tanımlayan, ancak bu hakkın uluslararası ortamda uygulanmasının sağlanması için yalnızca Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi'nin yeterli olmayacağı düşüncesinden yola çıkılarak, çocuğun özel hak ve gereksinimlerini koruyup kollamak, çocuğun kendisi ile ilgili kararlarda görüşünü almak amacıyla 10 yıl süren çalışmalar sonucunda hazırlanan ve

¹² Seref Ünal, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**" TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, TBMM Basımevi İstanbul, 2001, s. 89.

çocukların Magna Cartası olarak da betimlenen Çocuk Haklarına dair Sözleşme, Birleşmiş Milletlerin 44. Ge¹³nel Kurulu'nda 20 Kasım 1989 tarihinde oy birliği ile kabul edilen, çocuklara ilişkin ilk uluslararası sözleşmedir.

20 Kasım, her yıl dünyanın tüm ülkelerinde Dünya Çocuk Günü olarak kutlanmaktadır.

Sözleşme onaydan sonra 26 Ocak 1990 tarihinde Birleşmiş Milletlere üye devletlerin imzalarına açıldı. Belgeyi aynı gün 61 ülke imzaladı. Bir ilk gün duyarlılığı olarak bu sayı rekor düzeyi temsil eder. Çünkü bir sözleşmenin imzalanması, genel olarak , imzacı ülkenin söz konusu belgeyi kendi yasama düzeyinde onaylamayı düşündüğünün göstergesi sayılmaktadır. Bir ülke sözleşmeyi onayladığında ise artık sözleşme , o ülkenin iç hukuk bünyesine girdiği için, kendi ulusal yasalarını gözden geçirerek bunların sözleşme hükümleriyle uyumlu olmasını sağlamaya mecbur olmaktadır. Böylelikle de söz konusu ülke bu hükümlere uymakla yükümlü olduğunu açıklamakta, bunu yerine getirmemesi halinde ise uluslararası topluluğa hesap vermeyi kabul etmektedir.

Sözleşme, uluslararası yasa olması için gerekli olan en az 20 ülkenin onayından sonra 20 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Sözleşme'nin BM'de onaylanması ile yürürlüğe girmesi arasındaki zaman on aydan biraz fazla bir süredir ve rekor düzeydedir. Genelde bu tür uluslararası anlaşmaların yürürlüğe girmesi çok daha fazla zamanda gerçekleşmektedir. İşte yalnızca bu olgu bile uluslararası topluluğun çocuklara ilişkin değer yargılarını, ilgilerini ve kararlılıklarını simgelemeye yeter. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler: Birleşmiş Milletler

¹³ Çocuk haklarına dair sözleşme, http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/CRC-C-GC-12_TR-aat.pdf Erişim tarihi: (05.04.2017)

Andlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek, Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırd tutarak, Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini kabul ederek, Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini anımsayarak, Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak, Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek, Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilan edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak, Çocuğa özel bir ilgi gösterme

gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinde (özellikle 23 ve 24 üncü Maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu Maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırd tutarak, Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi, "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu"nu hatırd tutarak, Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak, Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar¹⁴ altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde, Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi göz önünde tutarak, her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak, Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya

¹⁴ Seref Ünal, a.g.e. 95

varmışlardır: Çocuk Hakları Sözleşmesi 42 maddedir. Maddeler aşağıdakilerdir.

A. BİRİNCİ KISIM

Madde 1. Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2. 1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler. 2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Madde 3. 1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir. 2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar. 3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların; hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5. Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler. 2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7. 1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde anababasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır. 2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8. 1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler. 2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler

çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9. 1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun anababasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir. 2. Bu Maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır. 3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler. 4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.¹⁵

¹⁵ Çocuk hakları sözleşmesi, <http://www.cocukhaklariizleme.org/ergenlikte-cocuk-haklarinin-uygulanmasina-yonelik-genel-yorum-no-20-2016> Erişim tarihi: (10.04.2017)

Madde 10. 1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler. 2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerinin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terketme ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terketme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11. 1. Taraf Devletler, çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar. 2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12. 1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar. 2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla

dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13. 1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir. 2. Bu hakkın kullanılması yalnızca: a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı, b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14. 1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler. 2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler. 3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15. 1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler. 2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve

özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.¹⁶

Madde 16. 1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz. 2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17. Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler: a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler; b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler; c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler; d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler; e) 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18. 1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana babaya ya da

¹⁶BM, Çocuk hakları Komitesi Yeni Genel Yorumu Zararlı Geleneksel Uygulamalar ile ilgili kanunlar , <http://www.cocukhaklariizleme.org/bm-cocuk-haklari-komitesi-yeni-genel-yorumu-zararli-geleneksel-uygulamalar-ile-ilgili> Erişim tarihi: (15.04.2017)

durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler. 2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar. 3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19. 1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar. 2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20. 1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır. 2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır. 3. Bu tür

bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda kefalet (kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21. Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir: a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir. b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler. c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar. d) Ülkelerarası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar. e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22. 1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar. 2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümet dışı yetkili ba¹⁷şka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunamayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23. 1. Taraf devletler, zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler. 2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine,

¹⁷BM, Çocuk hakları Komitesi Yeni Genel Yorumu Zararlı Geleneksel Uygulamalar ile ilgili kanunlar , <http://www.cocukhaklariizleme.org/bm-cocuk-haklari-komitesi-yeni-genel-vorumu-zararli-geleneksel-uygulamalar-ile-iligili> Erişim tarihi: (17.04.2017)

yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve anababanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardım yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler. 3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder. 4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgidен yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24. 1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler. 2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle: a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi; b) Bütün

çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması; c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi; d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması; e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması; f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlaması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar. 3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar. 4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 25. Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26. 1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli

önlemleri alırlar. 2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır.

Madde 27. 1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler. 2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer. 3. Taraf Devletler, ulusal d¹⁸ urumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar. 4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28. 1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle: a) İlk öğretimi herkes için zorunlu

¹⁸ Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey kararı 2005/20, özellikle 8, 19 ve 20. Maddeler. www.un.org/ecosoc/docs/2005/Resolution%202005-20.pdf Erişim tarihi: (30.04.2017)

ve parasız hale getirirler; b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar; c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler; d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler; e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar. 2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar. 3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29. 1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler; a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi; b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi; c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşee ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi; d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar

arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması; e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi, 2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30. Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların varolduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31. 1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar. 2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32. 1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bed¹⁹ensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul

¹⁹“Birleşmiş Milletler çocuk haklarına dair sözleşmesi,”

http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf,

Erişim

tarihi:(10.05.2017)

ederler. 2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar: a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler; b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar; c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33. Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34. Taraf Devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle: a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını; b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması; c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzeme kullanılarak sömürülmesini; önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35. Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36. Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37. Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır.²⁰ Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünölüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemlle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38. 1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlölüğünü üstlenirler.

²⁰“Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, Öğrenme: İçteki Hazine”, 21. Yüzyıl için Eğitim Uluslararası Komisyonu’nun Raporu, 1996, ss. 16-18.

2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39. Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar²¹. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40.1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

²¹Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye İlişkin Genel Yorumları, 2001-2006, Ankara, 2006 , s. 12

2.Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-b²² abası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

²² Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair sözleşmesi,
http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf Erişim tarihi: (15.05.2017)

v) Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması; vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması. 4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41. Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) bir Taraf Devletin yasasında; veya

b) bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

B. İKİNCİ KISIM

Madde 42. Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43. 1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur. 2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri gözönünde tutularak seçilirler. 3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir. 4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir. 5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir. 6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk

seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir. 7. Bir Komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir. 8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler. 9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer. 10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir. 11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir. 12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44. 1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları: a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde, b) Daha sonra beş yılda bir, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler. 2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin

uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır. 3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1²³(b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır. 4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir. 5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar. 6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar. Madde 45 Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

- a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulamasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;
- b) Komite, uygun bulduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin

²³ İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması İçin Kurulan Ulusal Kuruluşların Statüsüne İlişkin İlkeler, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/717Paris-Prensipleri.pdf> Erişim tarihi: (16.05.2017).

tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

- c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;
- d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

C. ÜÇÜNCÜ KISIM

Madde 46. Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47. Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48. Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49. 1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir. 2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak yada ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50. 1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter

bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur. 2. Bu Maddenin 1 inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer. 3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51. 1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir. 2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir. 3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. B²⁴unun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52. Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir.

²⁴ Çocuk ve Medya ile İlgili Genel Görüşme Günü (1996):
www.unhchr.ch/html/menu2/6/crc/doc/days/media.pdf Erişim tarihi: (18.05.2017)

Fesih, bildirim Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54. İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir. Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

1.2.2. Çocuk Hakları ve Medya Politikaları

Çocuk ve medya kavramları bütün bileşenleri ile kendi içlerinde çok katmanlı ve anlamlandırmaya açık kavramlardır. Bütün çocuklar çocukluk dönemini yaşayarak çocukluktan uzaklaşsa da çocukluk insanlık tarihi boyunca hep vardır. Ancak her kuşak, içinde doğduğu medeniyet ve kültür ortamında farklı çocuklukları yaşayarak büyür ve erginleşir. Medya toplumunda en önemli tartışmalardan biri de medyanın hızlandırılmış bir çocukluğu ürettiği gerçeğidir. Yine medya toplumunun bir diğer gerçeği ise, erken çocukluk döneminden başlayarak yetişkin medyası tüketen bir çocuklukla karşı karşıya gelinmiş olmasıdır. Buna karşılık, çocuk odaklı medya dünyası yazılı, elektronik ve dijital medya alanında eşitsizlikler dünyasıdır. Bu eşitsizlikler, kıtalar ve ülkeler arası olduğu gibi, şehirler arasında da süregelen eşitsizliklerdir. Okula erişemeyen milyonlarca çocuk yanında, henüz nitelikli bir çocuk kitabından ve içeriği uygun bir çocuk medyasından uzak büyüyen çocuklarla, bebekliğinden itibaren modern zamanların masal-öykü anlatıcısı medya

türleri ile büyüyen çocukların yaşadığı yaman çel²⁵işkilerle dolu olan bu dünya değişebilir mi?Artık dünyada çocuk ve medya sarmalı vardır ve her geçen gün genişleyen bu sarmalın çözümü ülkelerin sınırlarını çoktan aşmış ve küresel bir soruna dönüşmüştür. Medyadan etkilenen taraf çocuk ve etkileyen tüm tarafların katılımı ve paydaşlığı sağlanmadıkça çocuk ve medya sarmalının çözülmesi de giderek imkansız hale gelmektedir.Yeni çocukluk aynı zamanda ekran kuşağıdır ve Ellen Wartella'nın vurgusuyla çocuklar “ekran önünde” gelişmekte ve büyümektedirler. Yeni çocukluğun medya ile sınavının birincil derecede dört sorumlusu vardır: Aile, eğitim sistemi, medya ve devlet. Çünkü çocuk ve medya bileşenleri çocuğun medyayı nasıl ve niçin kullanacağından birlikte sorumludurlar.Çocuk ve medya ilişkisi yalnızca çocuk boyutu ile sınırlı değildir. Hiç kuşku yok ki çocuk ile medya arasında kuşaklar boyunca çetrefilli bir ilişki vardır ve bu çetrefilli ilişki var olmaya devam edecektir. Son çeyrek yüzyılda bebeklik, erken çocukluk, orta çocukluk ve ergenlik üzerine yapılan medya araştırmalarının ortak kabullerinden biri de çocuk ve medya ilişkisinin karşılıklı bir ilişki olduğu yönündedir.²⁶ Medyanın olumsuz etkileri ile sınırlandırılması ve olumlu etkilerinin göz ardı edilmesi ise temel yanlışlardan biridir:Medyanın erken çocukluk dönemi sürecinde yapabileceği etkilerin sadece “iyi ve kötü” etkiler olmadığı açıktır. Bu etkiler seslendiği kişilerin kültürel değer sistemleri ve dünya görüşlerine bağlı olarak çeşitli yorumlara açık boş alanlar da bırakarak daha çok dinamik ve birbiri içine geçmiş bir şekilde etkilerini

²⁵Neil Postman? Çocukluğun Yokoluşu,

https://www.imge.com.tr/product_info.php?products_id=4458 Erişim tarihi: (19.05.2017)

²⁶ Hatice Çolak Yentürk, **Çocuklar için ve çocuklarla birlikte bir Avrupa inşası 2009 - 2011 Stratejisi**, İstanbul, 2000, s.45

gösterirler .Medyanın güçlü sosyalleşme faktörlerinden biri olduğu, çocuklara davranış, tutum ve dünya görüşü verdiği de ortak kabullerdendir. Buna karşılık, hiçbir medya tek başına çocuğu yetiştirmeye ne ehildir, ne de sosyalleşmeyi tek başına gerçekleştirecek kadar olgunlaşmıştır. Bu nedenle hiçbir iletişim aracı çocuğun sosyalleşme ve entellektüel düzeyinden sorumlu tutulamaz. Görsel iletişim araçlarının çocukların ve gençlerin psikososyal gelişimlerini sağladığı gibi, engelleyici yönleri olduğu yönündeki görüşleri de gözden uzak tutmamak gerekir.Medya ve çocuk gelişimi arasında tek yönlü değil, her zaman karşılıklı bir ilişki vardır. Bunun temel nedeni ise, bütün çocukların ve bütün ekranların aynı olmamasıdır. İletişim psikologları ve sosyologlarının vurguladığı gibi, dünya çocuklarını dönüştüren en etkili süreç medyanın yansıttığı çocuk kültürüdür. Buna karşılık çocuk, dünya medyasında yüzde beşler düzeyinde yer almaktadır. Bu noktada, çocuk medyası odaklı iki sorun ortaya çıkmaktadır. Bireyi ve toplumu medyanın olumsuz etkilerinden koruma sistemleri üzerine yöntem ve araçlar bakımından tartışmalar bugün de sürdürülmektedir. Görüşleri iki grupta özetlemek mümkündür:

- 1) Medya eğitimi.
- 2) Alternatif medya ağlarının kurulması.²⁷

Medya sorunu küresel boyutlarda gündeme geldiği dönemden bu yana her iki görüşün savunucuları çabalarını İnsan Hakları ve Çocuk Hakları eksenli Beyanname ve Sözleşme'ler ile bağımsız kuruluşların düzenlemelerine dayalı ilkeler etrafında sürdürse de henüz medyadan korunma sistemlerinin mutlak bir başarısından söz edilemez. Çünkü medya sarmalı, egemen dünya düzeninden soyutlanarak çözülemez. Bu

²⁷Hodgkin, R., Newell, P. (1998). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Uygulama El Kitabı), Ankara: Unicef Yayını.

yönüyle medya ve medya-çocuk gerçeği bugünün olduğu gibi geleceğin de sorunudur. Çocuk dostu medya düzeni, çocuğun öncelikli yüksek yararına, çocuk bakışına ve çocuğa saygıya dayalı bir anlayışı ortaya koyma, koruyucu, yetkilendirici-önleyici, içerik geliştirici, izleme ve denetlemeyi kapsayan ülke ve dünya ölçekli bir çaba ile gerçekleştirilebilir. Çocuk ve medya ilişkisinin düzenlenmesinde model kadar ilgili tarafların rolü ve düzenlemenin konusu ve içeriği de belirleyicidir. Daha açık ifade ile; çocukları medyanın olumsuz etkilerinden korumak yeterli değildir. Medyanın içeriğinde çocuğun yüksek yararına dayalı ve içerik geliştirici düzenlemeler kadar medya eğitimi de önemlidir. Bu bağlamda, çocuk ve medya ilişkisini pedagojik boyutu yanında etik ve hukukî boyutunu da paralel düşünmek ve değerlendirmek gerekir. Medya ve çocuk ilişkisini merkeze alan ve konu üzerine eğilen çalışmalar kamu kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve farklı alanlardan uzmanlarca gerçekleştirilmiştir. Bu çabaların varlığına rağmen çocuk ve medya ilişkisini henüz ulusal düzlemde ele alan bütüncül bir çabanın varlığı söz konusu olmamıştır. Çocuk ve Medya Hareketi ile sözü edilen boşluğu dolduracak ülke bütününe kapsayan bir çalışmanın yapılması amaçlanmıştır. McLuhancı bir bakış açısıyla günümüz kuşakları teknolojiyle ilişkisi bağlamında farklı şekillerde adlandırılmaktadır. 1961-1979 doğumlular için X, 1980-1999 için Y ve sonrası doğumlular için Z kuşağı tanımlaması yapılıyor. Çocuk ve medya hareketi bu sınıflandırmaya göre daha çok Z kuşağını hedeflemekle birlikte Y kuşağını da kapsamaktadır. Y kuşağı teknoloji ve tüketimle gönüllü bir ilişki içinde olan, İnternet ile iletişimi nedeniyle çoklu kimlikler edinen girişimci, sabırsız, bireyci, sonuca odaklanan, egosu ve özgüveni yüksek, her şeyi hemen isteyen, hemen tüketen ve bir bedel ödemek istemeyen, bürokrasiden ve ciddiyetten hiç hoşlanmayan, hız tutkunu bir kuşaktır. Z

kuşığı ise teknolojiye bağımlı, aceleci, internete hakim, yaratıcı, çoklu dikkat ve çoklu karar alma becerisine sahip, her şeyi çabuk isteyen ve anlık tüketen bir profil çizmektedir. “Çocuk” kavramı çerçevesinde bu çalışmanın kapsamına giren Y ve Z kuşığı diğer kuşaklarla karşılaştırıldığında zengin bir medya çeşitliliği içinde doğmuş ve böyle bir ortamda yaşamaktadır. İlgili araştırmalara bakıldığında çocukların televizyon, bilgisayar, cep telefonu, tablet bilgisayar, video oyunları, İnternet ve sosyal medya gibi ekran temelli medya araç ve içeriklerine daha fazla ilgi gösterdikleri görülmektedir. Teknoloji devlerinin gelecek 10-15 yıl için yapmış oldukları vizyon çalışmalarına bakıldığında ekrana, hatta dokunmatik ekrana dayalı mobil teknolojinin daha da gelişeceği görülmektedir. Çocukların hayatlarında gerek biçimsel gerekse içerik (anlamsal) olarak önemli bir yeri olan medya araçlarının çocuklara “serbest zamanlarını değerlendirme, kendilerini ifade etme, yaratıcı fikirler üretme, farklı bakış açılarından bakabilme, bilgiye daha hızlı ulaşma, eğlenceli vakit geçirme vb.” birçok faydasının olduğu aşikârdır. Bununla birlikte hayatlarında böylesine önemli bir yeri olan medyanın çocuklar için çeşitli riskleri bulunduğu da görülmektedir

Televizyon: Yapılan araştırmalar çocukların en çok takip ettikleri ve evlerinde en çok bulunan medya aracının televizyon olduğunu ortaya koymaktadır. 06-10 yaş grubu çocuklarda en çok izlenen program türü %93,8 ile çizgi film iken 11-15 yaş grubu çocuklar tarafından en çok izlenen program türü ise %76,8 ile film ve dizilerdir. Çocuk kanallarına dair reklam verileri incelendiğinde bu gelişmenin tesadüf olmadığı görülmektedir. Araştırmacılara göre, televizyon gibi teknoloji tabanlı medya mecralarının çoğu çocukların fiziksel gelişimleri ve davranışları, düşünme, konuşma becerileri, okuma alışkanlıkları gibi bilişsel gelişimleri, kişilik gelişimleri, kimlik duygusu ile hayal güçleri ve

sosyalleşme süreçleri gibi sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde etkilidir.²⁸ İnternet: Çocuklara yönelik web içeriklerinde ve bunların kullanımında da artış görülmektedir. Türkiye'deki çocuklar ortalama 9 yaşında İnterneti kullanmaya başlamakta, kullanım yeri ise çocukların yaklaşık 3/5'ü için ev ve 1/5'i için de İnternet kafedir ve çocukların yaklaşık yarısı hemen her gün İnternet'i kullanmaktadır. 06-15 yaş grubu çocuklar İnterneti en çok %84,8 ile ödev veya öğrenme amacıyla kullanırken, bunu %79,5 ile oyun oynama, %56,7 ile bilgi arama, %53,5 ile sosyal medya ağlarına katılma takip etmektedir. Bunların dışında çocukların bilgisayar ve cep telefonu gibi medya araçlarını kullanma gerekçeleri arasında İnternet önemli bir orana sahiptir. Bu sonuçları başka çalışmaların da desteklediği ileri sürülebilir Yordayıcı bir bakış açısıyla bu oranın giderek artacağı; konuşma, mesajlaşma, oyun oynama vb. faaliyetlerin de giderek daha fazla İnternet tabanına kaydığı düşünüldüğünde yakın gelecekte İnternet'in daha da önemli hale geleceğini ileri sürülebilir. İnternet kullanımının getirdiği riskleri; vakit kaybı, yanlış bilgi paylaşımı, takibin zorluğu, asosyal yaşam, kötü içeriklerin psikolojik etkileri ve bağımlılık olarak özetlemişlerdi.

Sosyal Medya: Çocukların İnterneti ödev, oyun ve bilgiden sonra dördüncü sırada sosyal medya ağlarına katılmak için kullandıklarını ortaya koymuştur.

Bilgisayar: Türkiye'de 6-15 yaş arası çocuklar ortalama 8 yaşında bilgisayar ile tanışmakta, yaklaşık 1/4'ünün kendi bilgisayarını bulmakta ve yine %60'ı bilgisayar kullanmaktadır.

Cep Telefonu: Türkiye'de 6-15 yaş arasındaki çocuklar ortalama 10 yaşında cep telefonu kullanmaya başlamakta ve her dört çocuktan biri

²⁸“ Türkiye'de Çocukların Durumu Raporu-2011”

<https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/032.pdf> Erişim tarihi: (30.05.2017)

cep telefonu kullanmaktadır. Cep telefonu kullanım amaçları arasında ilk sırayı %92,8 ile konuşma alırken, bunu %66,8 ile oyun oynama, %65,4 ile mesajlaşma ve %30,7 ile İnternete girmek takip etmektedir. Çocukların ve gençlerin cep telefonuna giderek daha fazla önem verdiği ve kullandığı farklı araştırmalarca da ortaya konulmuştur .

Video-Bilgisayar Oyunları: Çocukların gerek İnternet gerekse cep telefonu 24 I.Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi kullanma sebepleri arasında ikinci sırada “oyun oynamak” yer almaktadır. Baş- ka çalışmalarda da çocukların yaklaşık 1/5’inin bilgisayarı en çok oyun amacıyla kullandıkları ve %30’unun odasında video oyunları olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç çocuk medyası ile ilgili olarak bilgisayar oyunlarının önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Günümüzde çocuk oyunları denildiğinde daha çok bilgisayar ve video oyunlarının akla gelmesi; sek sek, yakan top, saklambaç, birdirbir vb. oyunların ise artık “geleneksel çocuk oyunları” olarak adlandırılması değişimin algımıza yansması olarak değerlendirilebilir.

Basılı Medya: TÜİK 2013 araştırmasına göre; 06-15 yaş grubundaki çocukların %16,6’sı basılı ortamda gazete, %15,8’i dergi okuyor. Aynı yaş grubundaki çocukların %19,1’i gazeteyi, %14,3’ü dergiyi hemen her gün okurken, %10,3’ü gazeteyi, %16,3’ü dergiyi iki üç ayda bir okuyor. 06-15 yaş grubundaki çocuklar gazetede en çok %40,9 ile TV, magazin, eğlence yazılarını, dergide ise %42,2 ile çocuk dergileri okuyor. Çocuk gazetelerinde olmasa bile kitap ve dergilerinde ciddi bir gelişme olduğu ileri sürülebilir.

Radyo ve Müzik: tara²⁹ findan yapılan araştırmada radyonun çocuklar tarafından son sıralarda tercih edilen bir medya aracı olduğu

²⁹Çocuk ve Medya Hareketi <http://www.cocukvakfi.org.tr/> Erişim tarihi: (25.05.2017)

görülmektedir. Müzik ile ilgilenme konusunda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu durumu destekleyen başka çalışmalar da söz konusudur.

Çizgi Filmler: Yapılan araştırmalar çizgi filmlerin çocukların en fazla takip ettikleri ve onlar üzerinde en fazla etkiye sahip medya yapımı olduğunu göstermektedir.

Diğer Çocuk Medyaları: Çocuk sineması, animasyon filmler, karikatürler, fotoğraflar, afişler, broşürler, reklam panoları, sabit telefonlar, kameralar vb. medya araç, ürün ve içerikleri de mevcut durum açısından dikkate alınmalıdır.

Medya Yakınsaması ve Çocuk Medyası: Medya ve haberleşme teknolojilerinin iç içe geçmesini ifade etmektedir. Örnek ile açıklanacak olursa günümüzde bir bireyin cep telefonunu; telefon, fotoğraf makinesi, kamera, e-posta, televizyon hatta bilgisayar fonksiyonları için kullanabilmesi durumudur. Geleceğe bir projeksiyon tutulduğunda; medyada olduğu gibi çocuk medyası konusunda da araçsal ayrımların ortadan kalkacağı öngörülmektedir. İkame, Medyanın Tamamlanması ve Medya Birleşmesi teorileri bu öngörüü desteklemektedir.

Gözlemler, özellikle basılı medyanın son yıllarda çocuk haklarıyla ilgili konuları, özellikle ön plana çıkan korumayla ilgili meseleleri dikkate sunmada önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca, çocuklara ilişkin haberlerde duyarlı davranıldığını gösteren kanıtlar da vardır. Örneğin, çocuk mağdurların kimliklerinin açığa vurulmaması gibi. Gazetecilere yönelik çocuk dostu medya eğitiminin ardından, medya ve iletişim eğitimi verilen okullarda ve üniversitelerde kullanılmak üzere bir de çocuk hakları ders programı hazırlanmıştır. Ancak, bunların yanında daha yapılacak çok şey vardır. Ana akım medyada çocuklar çoğu kez şiddet, kaza, doğal felaket veya aile kavgası gibi “trajedilerin mağduru” kişiler olarak yansıtılmaktadır. Eğitim

alanındaki haberlerde bile çocuklar, örneğin yanlış sorular veya sınavlarda yapılan yanlış hesaplamalar gibi sistemdeki eksikliklerin mağdurları olarak yer bulmaktadır. Reklamlarda, çocuklar sıkça dikkat çekme nesnesi olarak kullanılmakta, çocuklar tarafından kullanılmayan ürünlerin reklamlarında bile bu yola başvurulmaktadır. Böylece, çocuklar genel olarak pasif rollere yerleştirilmekte, kendi sesleri duyulmamaktadır. Bu yolla medya, toplumsal yaşama aktif katılım hakkına yönelik ihlalleri pekiştirici bir rol oynayabilmektedir. Sansasyon merakı çocuk haklarının boşlanmasına yol açabilmekte, dezavantajlı konumdaki çocukların olumlu yansıtıldıkları örneklerle ise nadiren rastlanmaktadır. İnternetin – çocukların hepsi yararlanamamaktadır- ise geleneksel medyaya göre çocuklar için eğlence ve bilgilenme açısından daha yararlı olup olmadığı henüz belirlenmiş değildir. Çocuğun medya tarafından istismar edilmesinin bir diğer boyutu da medyanın çocukları çok erken yaşta cinsel olarak aktif hale gelmeye veya öyle görünmeye teşvik edip etmediğidir. Özellikle de pop müziği ve moda haberleriyle, örneğin Türkiye’deki ana akım televizyon kanallarında popüler yarışma programlarında, kimi zaman aile fertleriyle birlikte kimi zamanda doğrudan çocukların kendilerinin “şarkı söyleme”, “müzik aleti çalma” vb. yetenekleri üzerinden yarışmacı olarak yer aldıkları görülmektedir. Söz konusu programlarda çocuklar yetişkinler gibi yapılmış ağır makyaj, seksi sahne kostümü³⁰ri ve yetişkinler gibi davranış kalıpları içerisinde “çocuklukları yok edilerek” temsil edilmektedir .Yapılan araştırmalar çocuk pornografisinde artış olduğunu göstermektedir. 2004 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bağlı Bilişim Suçları ve Araştırma Büro Amirliği tarafından hazırlanan rapora göre de Türkiye’de çocuk

³⁰ Taşkiran, N.Ö., Medya Okuryazarlığına Giriş, Beta, İstanbul, 2007 ; Uluslararası Çocuk Merkezi(ICC) <http://www.icc.org.tr/en/content.php?id=1> Erişim tarihi: (25.05.2017)

pornografisi yüzde 40'lık payla en çok işlenen suçtur. Özellikle yetişkin medyası çocuğun kültürel, ekonomik, psikolojik vb. açılardan istismarına karşı duyarlı bir duruş sergileyebilmelidir. Çocuklar boş zamanlarını günümüzde daha çok medya karşısında geçirmektedir. Boş zamanlarını çoğunlukla medya karşısında geçirmeleri çocukların bazı faaliyetlere hayatlarında yer vermedikleri anlamına gelmektedir. Yapılan araştırmalara esasen çocukların üçte birinin ara sıra açık hava ortamlarından yararlanabildiklerini gösterebilmektedir. Uzmanlar (çocukların gerçek hayat tecrübelerinden daha iyi öğrenebileceklerini gözlemlemekte ve ifade etmektedirler. Bu noktada medyanın bir alternatifi olarak görülmemekle birlikte izcilik ve kamplar, spor aktiviteleri, sanatsal çalışmalar, balık tutmak gibi doğa çalışmaları gibi gerçek yaşam tecrübelerine örgün eğitim kapsamında yer verilmesi gerektiği düşünölmektedir.

1.2.3. Çocuk Haklarının İhlali

Çocuk Hakları insanlar için önemli. Çocuk Hakları ileride insanlara fayda getirecek. Daha iyi bir düzen için Çocuk Hakları gereklidir. Çocuk Haklarının önemi ile ilgili sözleşmeler yapılır. Çocuk Hakları ile ilgili düşünceler ortaya koyulur. Çocukların ileride parlak bir geleceğe sahip olabilmeleri için aileleri yardım ederler. Ailelerin rolü büyüktür. Büyükşehir Belediyesinin yardımı ile sokakta çalışan çocuklar buraya gelir. İleride meslekleri olur. Çocuk Hakları yetişkinlerin ve çocukların eşit şekilde yaşamaları için var. Doğuştan kazanılan haklardır. Çocuk Hakları 0-18 yaş arasındaki çocukları kapsar. Çocuk istismarı (veya çocuğa karşı kötü muamele; sorumluluk, güven ve yetenek ile ilgili genel durumunda çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine ve

değerine zarar verebilen, fiziksel ve /veya emosyonel kötü davranışı, cinsel istismarı, ihmali, her türlü ticari çıkar için çocuğun kullanılmasını içeren davranışlardır. Çocuk ihmali çocuklara yapılan kötü muamelenin en yaygın şeklidir. Ne yazık ki ihmal, çocuk istismarı kadar görünür bir yara ve iz bırakmadığı için, istismar kadar çok dikkat çekmez ve çoğunlukla ihbar edilmez. Fakat araştırmalar ihmalin de en az istismar kadar zararlı olduğunu, özellikle çocuğun erken beyin gelişimine, fiziksel ve seksüel istismardan çok daha fazla zarar verdiğini göstermektedir.

İhmal ve İstismar Türleri Nelerdir?

- Duygusal gereksinimlerini karşılamamak
- Çocuğun bakımını yapmamak (kirli, aç kalması),
- Çocuğu çalıştırmak,
- Çocuğun tıbbi gereksinimlerini karşılamamak,
- Çocuğu korumasız bırakmak,
- Sözel olarak hırpalamak,
- Çocuğa cinsel olarak taciz ve tecavüzde bulunmak,
- Çocuk pornografisi,
- Çocuğa fiziksel şiddet.³¹

İhmal çeşitleri nelerdir?

- Fiziksel ihmal,
- Eğitimsel ihmal,
- Duygusal ihmal.

Fiziksel ihmal nedir?

- Çocuğun temel tıbbi gereksinimlerinin karşılanmaması,
- Çocuğun önlenbilir rahatsızlıklardan korunmaması,

³¹Akduman GG, Ruban C, Akduman B ve Korkusuz İ., “Çocuk ve Cinsel İstismar”, **Adli Psikiyatri Dergisi**, 20053(1): ss. 9-14.

- Ciddi bir sağlık sorununda acil ve doğru tıbbi yardımın aranmaması,
- Çocuğun, bakacak yetkin kişiler bulunmadan ve uzun süreler boyunca yalnız bırakılması,
- Çocuğun gece geç saatlere kadar nerede olduğunun bilinmemesi ve umursanmaması,
- Çocuğa dzenli ve besleyici oğunlerin, temiz ve yeterli giysinin sağlanmaması.

Eğitimsel ihmal nedir?

Çocuğun gelişimsel ve eğitimsel ihtiyaçlarının tutarlı olarak karşılanmamasıdır. Örneğin;

- Çocuğun zorunlu yaşa gelmesine rağmen okula gönderilmemesi,
- 18 yaşın altında olmasına rağmen çalışmaya zorlanması,
- Okula devamlılığının sağlanmaması,
- Okula devam etmediği bilinmesine rağmen müdahalede bulunulmaması,
- Eğitim başarısı için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması ve gerekli desteğin sağlanmaması.

Duygusal ihmal nedir?

- Çocuğa yetersiz ilgi ve şefkat göstermek,
- Çocuğun aile içi kötü muamele ve şiddete şahit olmasına izin vermek,³²
- Alkol ve/veya uyuşturucu kullanmasına izin vermek,
- Çocuğun suç işleme, aşırı saldırganlık gibi uyumsuz davranışlarına destek olmak veya izin vermek,

³²İlkaracan P (1996a) ocuklara Yönelik Cinsel Taciz. *Sıcak yuva masalı: Aile içi şiddet ve cinsel taciz içinde*, (s. 111-130). Ed. P. İlkaracan, L. Glcr ve C. Arın. İstanbul: Metis

- Çocuğun duygusal veya davranışsal probleminde gerek duyduğu profesyonel psikolojik desteği almasına engel olmak veya geciktirmek.

Bir çocuğun ihmal edildiğini nasıl anlarız?

Eğer bir çocuk;

- Okuldan sık sık uzak kalıyorsa,
- Yemek veya para için dilencilik yapıyor veya çalışmıyorsa,
- İhtiyacı olan doktordan mahrum kalıyorsa,
- Sürekli pis giyiniyor ve kötü kokuyorsa,
- Vücudu aşırı derecede zayıf düşmüş ise,
- Kendi kendine zarar veriyorsa,
- Alkol veya diğer uyuşturucuları kullanıyorsa,
- Evinde ona bakan kimse bulunmadığını belirtiyorsa, çocuk ihmeline maruz kaldığını düşünebiliriz.

Çocuk ihmali ihtimalini artıran nedenler nelerdir?

- Cehalet,
- Yetersiz sosyo-ekonomik koşullar,
- Yetersiz sosyal destek,
- Şiddet uygulamalarını destekleyen veya hoş gören inançlar,
- Uygunsuz kişilerin örnek alınması,
- Ebeveyn veya bakıcıların geçmişte görmüş oldukları kötü muamele,
- Ebeveyn veya bakıcıların madde bağımlılığı,
- Ebeveyn veya bakıcıların çocuk gelişimi ile ilgili yetersiz bilgileri,
- Ebeveynlerin çok genç yaşta anne-baba olmaları,
- Çocuğun tek bir ebeveynle yaşaması,
- Ebeveynlerin aile içi şiddet yaşıyor olmaları,
- Ailelerdeki yüksek günlük stres düzeyi.

En çok hangi çocuklar ihmale maruz kalır?

- 0-3 yaş arası çocuklar,
- Hasta veya özürlü çocuklar,
- Kız çocukları.

İhmalin çocuklar üzerindeki etkileri nelerdir?

- Yanlızlık ve korunmasızlık hissi,
- Öğrenme güçlüğü,
- Davranış problemleri,
- Yaşlılarıyla ve çevreyle iletişimde başarısızlık,
- Ölüme kadar varabilen sağlık problemleri,
- İlgi görebilmek için sağlık problemi yaratma eğilimi, sürekli fiziksel problemler,
- Gelişim geriliği,
- Yemek istifleme alışkanlığı,
- Eşya ve madde bağımlılığı.

Çocukluğunda ihmale maruz kalmış olan yetişkinlerde ihmalin etkileri nelerdir?

- Topluma ve kendine güven eksikliği,
- Kendine zarar verme ve intihar eğilimi,
- Depresyon,
- Gelişim geriliği ve gelişmemiş benlik bilinci,
- Duygularını yönetme eksikliği,
- Sosyal ilişkilerde iletişimsizlik,
- Şiddet eğilimi,
- Aşırı alışveriş, kumar, alkol, uyuşturucu gibi değişik bağımlılıklara yatkınlık.

Çocuklarımız tüm yaşam hakları ihlal edilerek bir kez daha babaları, kardeşleri, komşuları ve birileri tarafından cinsel şiddete maruz

bırakılarak mağdur edilir. Mağdur olan çocuğu sadece maruz kaldığı cinsel şiddet³³ etin kendisi etmez, olay ortaya çıktığında yakınlarının verdiği suçlayıcı ve yargılayıcı tepki ve mesajlar da derinden tahrip eder. Çocukların cinsel istismarı Türkiye’de çok yaygın bir sorundur ancak rapor edilmez. Ne pahasına olursa olsun aile bütünlüğünün korunması ve sosyal dışlanmaya karşı korunmak amacıyla gizlenir. Saldırganlar ise çocuğa en yakın olan kişilerdir. Çocuğa yönelik istismarların daha çok aile içinde meydana geldiğini bildiğimizden saldırganlar sırasıyla, babalar, ağabeyler, dedeler ve yakın akrabalar olabilmektedir. Aile dışında ise komşular, öğretmenler ve doktorlar da bu suçu işleyenler olabilmektedir. Ama bu sır sadece³⁴ kaybedilen bir masumiyetin örtüsü olmaz, kaybedilen kimliklerin ve yaşamların da örtüsü olur. Bilinmelidir ki çocukların cinsel olarak mağdur edilmesi istenmeyen kimlikler oluşturduğu gibi katastrofik yaşamlar da oluşturur; kültürel yozlaşmayı neden olduğu gibi dini inançları da tehdit etmeye başlar.

Çocukların Cinsel Olarak İstismar Edilmesi

a. Cinsel İstismar Nedir?

Çocukta cinsel istismar yüzyıllardır bilinen bir olgudur. Bununla beraber son yıllarda çocukluk cinsel istismarında bir artış söz konusudur. Cinsel istismar; ‘henüz cinsel gelişimini tamamlamamış bir çocuğun ya da ergenin, bir erişkin tarafından cinsel arzu ve gereksinimlerini karşılamak için güç kullanarak, tehdit ya da kandırma yolu ile kullanılması’ olarak tanımlanmaktadır. İstismar çocuk ya da ergen ile kan bağı olan ya da ona bakmakla yükümlü birisi tarafından yapılmışsa bu durum “ensest” olarak adlandırılır. Cinsel istismardan söz ederken bir çocuk ile bir erişkin arasındaki cinsel aktivite üzerinde durulmakla birlikte, iki

³³Sarıfakıoğlu E ve Erdal E (2004) Çocuk istismarına eşlik eden deri bulguları. *Dermatose* 3(3): ss. 143-148.

çocuk arasındaki cinsel aktiviteler; yaş farkı en az 5 yıl olduğunda, küçük çocuğun zorlama ya da ikna ile cinsel haz amacı güden aktivitelere maruz bırakılması durumunda da cinsel istismar olarak ele alınır . Cinsel istismarın mutlaka şiddet içermesi gerekmez, bu açıdan çocuğun rızasının olup olmadığına bakılmaz . İstismarın neden olduğu utanç, suçluluk gibi tepkilerden dolayı cinsel istismar çoğu kez gizli olarak kalmakta ve sır olarak saklandığı için de gerçek istatistiksel verilere ulaşmak zor olmaktadır Cinsel istismara uğrayanların yalnızca %15'inin bildirildiği dikkate alınır, ulaşılabilen olgular buzdağının görünür kısmı ile sınırlı gibi düşünülebilir. Çocuklukta cinsel istismara maruz kalma sıklığı % 10-40 olarak bildirilmektedir 2002-2003 yılları arasında Portekiz'de 352 katılımcıyla yaptıkları çalışmada, cinsel istismar kurbanlarının % 53'ü 14 yaşın altında olduğu saptanmıştır. Oranlar arasındaki büyük fark, çalışma metodlarının farklılıklarından kaynaklanıyor olabilir. İstismarın tanımı, yaş farkı, örneklem seçimi, veri toplama tekniklerindeki farklılıklar gibi pek çok konuda fikir birliği bulunmamaktadır Bazı çalışmacılar istismardan bahsetmek için mutlaka ten temasını gerekli görmekte, bazıları ise sözel imaların ya da bakışların bile istismar olabileceğini düşünmektedir. Cinsel istismarın herhangi bir sosyodemografik grupla bağlantısı saptanmamış ve her sosyoekonomik düzeyde görülebileceği belirtilmiştir. Çocuklara cinsel taciz birçok kişi tarafından uygulanabilir; bunlar anne, baba, üvey anne, üvey baba, kardeş, akraba, öğretmen, komşu veya herhangi bir yabancı kişi olabilir. Boşanma, şiddet, alkol ve madde kullanımı olan ailelerde cinsel istismar daha sık görülmektedir. Çocuğun bakımıyla doğrudan ilgilenen babaların daha az istismar uyguladıkları saptanmıştır. Ayrıca cinsel istismara uğrama riskini, çocuk ve gencin zihinsel ve bedensel engelli olması ya da şizofreni, bipolar bozukluk, dürtü denetim

bozukluğu, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu gibi psikiyatrik bozukluklarının olması gibi faktörler artırır. Bu gibi durumlarda, çocuklar maruz kaldıkları durumun kötü- lüğünü değerlendire- meyebilirler. Çocukların bu kadar yüksek oranda cinsel şiddet eylemine maruz kalmasını değerlendirdiğimizde, saldırganın bakış açısından çocuklar, kendilerini ideal mağ- dur konumuna iten belirli özelliklere sahiptirler.

Merak: Çocukların çevrelerindeki dünyaya yönelik doğal ve yoğun bir merak duygusu vardır. Büyüdükçe, meraklarının yoğunlaştığı konuların başında da cinsellikleri gelir ve cinselliğe yönelik merakın yoğunluğu, cinselliğin toplumda halen bir tabu olma-sından dolayı çocuğun merakını giderecek bilgileri yakın çevresinden öğrenememesi sonucu gittikçe artar. Çocuk çevresinde (aile, televizyon, basın, çeşitli konuşmalar) kendisinin dışlandığı ve kendisine hiç veya çok az bilgi verilen bir şeylerin olduğunun farkına varır. Çocuğun doğal merakı ve bu merakı giderecek bilgilerin verilmeyişi, çocuğun saldırgan tarafından kolayca kullanılmasını sağlayabilir.

İlgi ve sevgi ihtiyacı: Çocukları cinsel saldırı için yüksek risk konumuna iten belki de en önemli özellik, çocuğun ilgiye ve sevgiye olan gereksinimidir. Tüm çocuklar ilgi ve sevgiye gereksinimleri olduğu için, cinsel suçlar açısından risk altında olmakla birlikte, bu risk özellikle ailesinden yeterli ilgi ve sevgiyi görmeyen veya ailesinden uzakta olan çocuklarda daha belirgindir. Erişkinler tarafından kolayca yönlendirilebilme ve savunmasızlık: Çoğu anne-baba, çocuklarının eğitiminde özellikle büyükleri saymanın ve dediklerini yapmanın önemi üzerinde durur. Bu spesifik mesaj verilmese bile, çocuklar çok geçmeden çevrelerindeki dünyada gücün erişkinlerde olduğunun farkına varır ve yaşamlarının bu güçlü erişkinlere bağlı olduğunu öğrenirler.

Olayı gizleme eğilimi: Bu duygunun risk oluşturmada en az etkisi olsa da, çocukların çoğu adölesan dönemde anne ve babalarının yapmama-larını söyledikleri birçok şeyin tam tersini yaparlar. Bu durum belki de büyümenin ve bağımsız olmanın doğal bir parçasıdır. Ne yazık ki bu durum, saldırgan tarafından amacına uygun olarak kullanılabilir. Bu nedenle cinsel istismara maruz kalan çocuklar genellikle olayı saklamaya meyillidir. Bu durum, özellikle adölesan dönemindeki çocuklarda, bu tür bir olayın mağduru olmaları nedeniyle, özgürlüklerinin bir kısmını kaybedecekleri korkusuyla belirgindir.³⁵

İstismarcı Özellikleri İstismarcıların özelliklerine bakılacak olursa, istismarcılar genellikle erkektir, olayların % 5-15'sinde ise suçlu kadındır. Kadınların istismarı genellikle erkek çocuğa yöneliktir. Erkeklerle yapılan istismarların³⁶ % 20'den fazlasında suçlu kadındır. Kadınlar genellikle bir erkekle birlikte "eş-istismarcı" (olarak bulunurlar ve bazısı çocukla temasta bulunmayabilir. Kadın suçlular genellikle bekadır.

1. Klinik Özellikler Çocuğa yönelik cinsel istismar ile ilgili yazın tarandı- ğında, cinsel istismarın çocuk üzerinde yıkıcı etkilere neden olduğu görülmektedir (29). Cinsel istismarın bazı türleri psikiyatrik açıdan diğerlerinden daha ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Çocuğun yaşı ve olgunluk düzeyi, etkilenme düzeyini belirleyen faktörlerdendir. Kurbanla saldırgan arasındaki yaş farkının artması, saldırganın tanıdık ya da aile içinden biri olması, saldı- rının süreğenliği çocuğun travmadan etkilenmesini artırır. Olay sırasında zor ve şiddet kullanılması, yaşanan çaresizlik duygusunun büyüklüğü ruhsal travmanın daha büyük algılanması ile sonuçlanır.

³⁵ Kocatepe Tıp Dergisi 2014;15(2):194-201

³⁶ Polat O. Cinsel istismar. Çocuk ve şiddet. İstanbul: Der Yayınları, İstanbul ,2001;s.207

Cinsel istismar, cinsel açıdan olgun ergen veya yetişkin tarafından zorlama, kandırma, rüşvet, korkutma, tehdit ve baskı yolları ile çocuğa olan sosyal ve spesifik sorumluluklarını ihmal ederek çocukla herhangi bir cinsel eylemde bulunarak cinsel haz alınmasıdır.

Cinsel istismar aşağıdaki her bir durumu da kapsamaktadır:

- 1) Cinsel eylemin herhangi bir araç kullanılarak yapılıp yapılmaması;
- 2) Genital ya da fiziksel temas içerip içermemesi;
- 3) Çocuk tarafından başlatılıp başlatılmaması;
- 4) Zarar vermesi ya da vermemesi.

Hangi özelliklere sahip çocuklar cinsel istismar riskiyle karşılaşabilir?

- Cinsel istismar, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi ne olursa olsun, her yaş grubundan çocuklar tarafından yaşanmaktadır.
- Zihinsel ve fiziksel özürlü çocuk ve kadınların daha çok istismar edildiği bilinmektedir.
- Sosyal olarak izole olmuş, ekonomik olarak güçsüz ve duygusal olarak koruyucu olmayan ailelerdeki çocuklar daha çok cinsel istismar yaşamaktadır.
- Bir çok cinsel istismar olayı aile içinde ya da çocuğa yakın kişilerce yapılmaktadır.
- Aile dışı cinsel istismar her şekilde olabilir ve daha uzun sürebilir.
- En sık rastlanılan cinsel istismar türünün parmakla penetrasyon ve penil vajinal olduğu bulunmuştur.
- Şiddet içerikli cinsel saldırı ve tecavüzlerin daha çok yabancılar tarafından yapıldığı bulunmuştur.

Saldırganlar ise çocuğa en yakın olan kişilerdir. Çocuğa yönelik istismarların daha çok aile içinde meydana geldiğini bildiğimizden saldırganlar sırasıyla, babalar, ağabeyler, dedeler ve yakın akrabalar

olabilmektedir. Aile dışında ise komşular, öğretmenler ve doktorlar da bu suçu işleyenler olabilmektedir. Çocukların aile içi veya aile dışı şiddete maruz kalmaları psikolojik, sosyal ve bilişsel gelişimlerini olumsuz etkiler. İhmal edilen ve istismara uğrayan çocukların, istismar yaşantısına özgü tipik davranım bozuklukları gösterdikleri ve hem travmayı izleyen kısa d³⁷önemde hem de travma sonrasındaki uzun bir dönemde ağır ruhsal sorunlar yaşama riskine sahip oldukları gözlenir. Çocuk istismarı ve ihmali tüm dünya ülkeleri ve kültürleri için ortak bir sorundur. Her yıl 1.6 milyon çocuğun fiziksel, cinsel, duygusal istismarın ya da ihmalin kurbanı olduğu; 1000'den fazla çocuğun bu nedenlerle öldüğü tahmin edilmektedir.

³⁷Topçu S *Çocuk ve gençlerin cinsel istismarı*. Ankara: Doruk Yayınevi. İstanbul, 2005. s.40

BÖLÜM II:

TÜRKİYE ÇOCUK HAKLARI

2.1. Türkiye’de Çocuk Hakları

Toplumsal yaşamın temel yapı taşını oluşturan insan olgusunu, temelleri çocukluk döneminde atılan bir unsur olarak ele aldığımızda; bireylerin çocukluk çağında maruz kalacakları muamelelerin ve uygulamaların ne denli önemli olacağı daha net anlaşılabilir. gelişim göstermek ve barış ve refah içerisinde yaşamak isteyen ülkelerin, çocukların sağlıklı büyümelerine ve yetenekleri doğrultusunda gelişimlerine önem vermeleri gerektiği noktasına vurgu yapmıştır. Bu bağlamda, ülkelerin çocuk olgusu ve çocuk hakları bağlamında geliştirecekleri politikalar bir toplumda, çocukluk dönemine ve çocuk kavramına atfedilen değerin, o toplumun geleceğine ilişkin tahminlerin yapılabilmesine imkân tanıyan bir gösterge olduğunu ve bunu dikkate alan ülkelerin ise; çocuklarına ve onların haklarına en iyi düzeyde ilgi ve önemi gösteren politikalar geliştireceklerini belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında ülkeler tarafından, çocuk haklarına ilişkin algıların geliştirilmesi ve bu konuda ki farkındalığın artırılması, çocuk haklarının ülke içerisinde daha nitelikli bir konuma getirilmesi hedeflemeli ve bu amaçlar doğrultusunda, bilimsel zemine dayanan, reel ve uygulanabilirliği mümkün politikalar geliştirmelidirlerkaların niteliği ve işlevsellik ölçütleri, önemli bazı hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır. geleceği aydınlatacak olan düşünsel bakışın, kendi hak ve özgürlüklerinin bilincinde eğitilecek çocukların zihninden doğabileceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda, bireylerin, erken eğitimsel dönemlerden itibaren, kendi haklarına ilişkin doğru algılara ve yeterli farkındalığa sahip kişiler olarak toplumsal

yaşamda yer almalarının, bu politikalar doğrultusunda yürütülecek faaliyetlerle mümkün olabileceği düşünülmektedir. Çocuk meclislerini, çocuk haklarına ilişkin; kendilik algısına ilişkin gelişimde, bazı yaşam becerilerinin gelişiminde ve kavramsal gelişimde çocuklara destek sağlayacak merkezler olarak işaret etmişlerdir. hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programları kazanımlarının çocuk hakları açısından incelendiği araştırmada; çocuğun katılım hakkına yönelik olarak tasarlanmış kazanımların, mevcut ilgili öğretim programlarında son derece dar bir kapsamda kaldığı belirlenmiştir. Bu noktadan hareketle, bilimsel araştırmaların ve çalışmaların; çocuk haklarına ilişkin geliştirilecek etkin politikalara, çocuk haklarına yönelik algıların geliştirilmesinde ve farkındalığın artırılmasında önemi yadsınamayacak bir dayanak olacağı unutulmamalıdır. Bu perspektiften bakıldığında, çocuk ve çocukluk olgusuna yüklenen anlama, çocuk haklarına ilişkin algı ve farkındalık durumuna, çocuk haklarına verilen öneme, siyasal alan ve toplumsal yaşam içerisinde bu konuda gösterilen özene ve uygulamalara ve çocuk hakları bağlamında ki diğer odak noktalarımıza ilişkin bütüncül bir perspektifin oluşturulması istendiğinde, ilgili konuda gerçekleştirilmiş en kapsamlı bilimsel çalışmaların araştırma içerikleri ve yönelimleri açısından incelenmesinin, faydalı ve önemlibir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Türkiye’de yapılmış, çocuk istismarı konusunu ele alan, 63 lisansüstü tez incelenmiştir. Araştırma sonucunda, en fazla tez yapılan yılın 2010 yılı olduğu belirlenmiştir. İncelenen tezlerin 52’sinin tarama, 6’sının derleme, 3’ünün deneysel, 2’sinin ise hem tarama hem de de³⁸neysel yöntemle yapıldığı görülmüştür. Türkiye’de 2005-2010 yılları arasında matematik eğitimi alanında gerçekleştirilmiş

³⁸Karakaya I, Üneri, SO, Çoşku, A (2005) Çocukluk Cinsel İstismarı: Bir Olgu Nedeniyle Tanı Güçlükleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, (3) 12, 141-144.

toplam 150 yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Çalışma sonucunda tezlerde, nicel araştırmaların daha çok tercih edildiği, örneklem grubu olarak ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sıklıkla tercih edildiği, örneklem büyüklüğünde ise 31-100 kişi arasında sayılarda çalışmaların ve son olarak veri analiz yönteminde betimsel gösterimlerin ve t-testi kullanımının³⁹ ön plana çıktığı belirlenmiştir. Türkiye’de çocuk haklarının uygulandığına dair görüşmecilerden alınan cevap %80 oranında hayır’dır. Türkiye’de çocuk haklarına ve çocuk katılımı dair politikaların yetersiz olması ebeveynlerde Türkiye’de çocuk haklarının olmadığını düşündürmektedir.

Tablo-Türkiye’de çocuk hakları uygulanıyor mu? Sayı Yüzde

evet	5	9,1%
hayır	44	80,0%
kısmen	1	1,8%
fikri yok	3	5,5%
cevap yok	2	3,6%
Total	55	100,0%

Çocuk haklarının en çok ihlal edildiği yer olarak formda belirtilen seçeneklere dair “hepsi” cevabını verenlerin oranı %29.1 olurken ikinci sırada %14,5 ile “aile” yanıtı gelmektedir. Çocuk haklarının ihlal edildiği alanlardan biri olarak ailenin de yüksek oranda belirtilmesi bu konuda bilgilendirme ve/veya eğitim ihtiyacını göstermektedir. Yine bu soruya cevap vermeyenlerin yüzdesi %29.1 oranındadır.

Tablo 2. Çocuk hakları en çok nerelerde ihlal ediliyor?

Sayı Yüzde

³⁹ Çocukların Katılım Hakkı Üzerine Bir Türkiye Değerlendirmesi Erçüment ERBAY , 2007 cilt 2 sayı 1
“Kız çocuklarının Erken ve Zorla Evlendirilmesine Karşı Farkındalık Çalışması” **Projesi**, Ağustos 2015

aile	8	14,5%
okul,yetiştirme yurdu		
3	5,5%	
sokak	2	3,6%
aile,karakol,okul,cezaevi, yetiştirme yurdu	5	9,0%
aile,okul,sokak,yetiştirme yurdu	1	1,8%
eğitimin olmadığı her yerde	1 ⁴⁰	1,8%
sokak,karakol,cezaevi	2	3,6%
cevap yok	16	29,1%
hepsi	16	29,1%
Total	55	100,0%

Tablo 3. Çocuk neden haklarını öğrenmeli? Sayı Yüzde

hakını bilmek, hakını arayabilmek için,geleceği için	6	10,9%
kendini savunabilmek ,kendini ifade edebilmek ,kendi sorunlarını çözebilmek için	5	9,1%
bilinçlenmesi,toplumda daha güçlü olması,farkındalıkları bilmesi için,özgüvenli olması için	7	12,7%
cevap yok	37	67,3%
Total	55	100,0%

Ailelerin çocuk hakları konusunda bilinçlendirilmeleri ve bilgilendirilmeleri gerektiğine yapılan araştırmalar sonucu %92,7'si evet dedi.

Tablo 4. Aile çocuk hakları konusunda bilgilendirilmeli mi? Sayı Yüzde

⁴⁰http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html
<http://www.diken.com.tr/turkiyenin-cocuk-istismari>

evet 51 92,7%
cevap yok 4 7,3%
Total 55 100,0%

Uluslararası alanda ise mağdur çocuk, herhangi bir yasanın ihlal edilmesi sonucu zarar gören on sekiz yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanır. Resmi rakamlara göre, Türkiye’de 2014 yılsonu itibariyle 22 milyon 838 bin 482 çocuk vardır ve Türkiye’deki çocuk nüfusu toplam nüfusun yaklaşık olarak %29,6sını oluşturmaktadır (TUIK, 2015). 2010-2014 yılları arasında, 529.756 çocuk mağdur olarak güvenlik birimine gelmiş ve/veya getirilmiştir. Her yıl güvenlik birimine mağdur olarak gelen veya getirilen çocuk sayısı artmaktadır. Güvenlik birimine mağdur olarak gelen veya getirilen çocukların sayısı 2010 yılında 76.428 iken 2014 yılına kadar %71,6 artarak 131.172’ye ulaşmıştır. Güvenlik birimine mağdur olarak gelen veya getirilen çocukların cinsiyet dağılımına bakıldığında, 2010- 2014 yılları arasında güvenlik birimine mağdur olarak gelen veya getirilen çocukların 256.715’i kız, 273.041’i de erkek çocuktur.

İller bazında bakıldığında ise, son dört yılda, mağdur olarak güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk sayısının en yüksek olduğu illerin başında İzmir, İstanbul, Ankara, Kayseri ve Bursa gelmektedir. Tunceli, Bayburt, Kilis, Hakkâri ve Gümüşhane güvenlik birimine mağdur olarak gelen/getirilen çocuk sayısının en düşük olduğu illerdir. Bölgeler veya iller arasındaki sayısal farklılıkların oluşmasında, bazı bölge veya illerde istatistiklerin daha düzenli tutulmasının da etkili olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, Ege Bölgesi’nde mağdur olarak güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk sayısının TİBBS1 düzeyindeki diğer bölgelerden daha fazla olması salt bu bölgede

daha fazla mağdur çocuk olduğu şeklinde açıklanmamalıdır. Aksin⁴¹e, burada istatistiklerin nasıl tutulduğu, mağdur çocukların güvenlik birimine getirilip getirilmediği gibi faktörler de etkilidir.

Yaşlarına göre mağdur çocuk sayıları Güvenlik birimine mağdur olarak gelen veya getirilen çocukların sayıları yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. TUIK, güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların yaş gruplarını 11 yaş altı, 12- 14 yaş arası ve 15-17 yaş arası olmak üzere üç gruba ayırmıştır (TUIK). Dolayısıyla, Tablo 7'de de görüleceği üzere, güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistiklerinin 17-18 yaş arasındaki çocukları kapsamayacak şekilde tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, daha önceden de değinildiği gibi, bu yaş grubuna mensup çocuklarla ilgili istatistiki bilgilere ulaşılamamasına sebep olmaktadır. Ayrıca, diğer birçok alanda olduğu gibi, güvenlik birimine gelen veya getirilen bazı çocukların yaşları bilinmemekte ve bu çocukların sayısı bilinmeyen kategorisinde gösterilmektedir. 17-18 yaş arası çocuklara dair istatistiki veri eksikliği ve bazı çocukların yaşlarının bilinmemesi gibi aksaklıklar, Türkiye'de bu alanda istatistiklerin düzenli tutulmadığı şeklinde yorumlanabilir. Güvenlik birimine mağdur olarak gelen veya getirilen çocukların yaş dağılımı açısından, en fazla yoğunluk 15-17 yaş arasındadır. Ardından, 11 yaş altı ve 12-14 yaş arası gelmektedir. Çocukların mağduriyetine neden olan suç türleri Türkiye'de işlenen çeşitli suçlar neticesinde çocuklar mağdur olmakta ve bu sebeple güvenlik birimine gelmekte ve getirilmektedirler. TUIK çocukların mağdur olarak güvenlik birimine gelmesine veya getirilmesine neden olan suç türlerini şu şekilde listelemiştir: yaralama, cinsel suçlar, aile düzenine karşı suçlar, hırsızlık,

⁴¹ Çocuk Koruma Kanunu, 5395 Sayılı (Madde 3(1)a 2005)
Türk Medeni Kanunu (Kanun Numarası: 4721 Aralık 8, 2001).

tehdit, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma, yağma (gasp), hakaret, trafik suçları, bilişim suçları, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak, yangın çıkarmak, genel ahlaka aykırı suçlar, mala zarar verme, sahtecilik, konut dokunulmazlığının ihlali, 6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanuna muhalefet adliye karşı suçlar, cebir, çevreye karşı suçlar, toplumsal olaylar ve 5682 Sayılı Pasaport Kanununa muhalefet. Bunların yanı sıra, bilinmeyen ve diğer kategoriler de bulunmaktadır, ancak mağduriyete neden olan suçlardan hangilerinin diğer kategorisinde yer aldığı belirtilmemiştir (TUIK). Türkiye’de yaşanan toplumsal olaylar nedeniyle mağdur olan çocuklar konusu Bilgi Notu serisinin üçüncüsü olan “Toplumsal Olay Mağduru Çocuklar ”da ele alınacaktır. Resmi istatistiklere göre, 2014 yılında çocukların mağdur olarak güvenlik birimine gelmesine veya getirilmesine neden olan suçların başında yaralama suçu, cinsel suçlar ve aile düzenine karşı suçlar 10 gelmektedir. 2014 yılında, yaralama suçundan 74.087, cinsel suçlardan 11.095 ve aileye karşı işlenen suçlardan 8.895 çocuk mağdur olarak güvenlik birimine gelmiş veya getirilmiştir. Çevreye karşı işlenen suçlar, toplumsal olaylar ve 5682 sayılı kanuna muhalefet suçları çocukların mağdur olarak güvenlik birimine gelmesine veya getirilmesine neden olan suçların sonunda gelmektedir. 2014 yılında, 32 çocuk toplumsal olaylar nedeniyle mağdur olarak güvenlik birimine gelmiş veya getirilmiştir. Çocuklara karşı işlenen veya çocuğun mağduriyetine sebep olan suçları çocuğa verdiği zarar bakımından derecelendirmek zor ve bir o kadar kritik bir iştir; ancak bu suçlar arasından, bazıları çeşitli nedenlerle öne çıkmaktadır. Uluslararası Çocuk Merkezi, çocuğa karşı işlenen suçlar arasında cinsel suçlara özellikle dikkat çekmekte ve bu konunun daha kapsamlı bir biçimde ele alınması gerektiğini

düşünmektedir. Bu nedenle, çocuğa karşı işlenen cinsel suçlar “Türkiye’de Cinsel Suç Mağduru Çocuklar” başlıklı Bilgi Notu-2’de irdelenecektir. Bilgi Notu-3’te ise Toplumsal Olay Mağduru Çocuklar konusu incelenecektir.

2.2. Türkiye’de Çocuk Hakları İhlallerinin Türleri

2.1.1. Çocuk Gelinler

Uluslararası belgelere göre, on sekiz yaşının altında yapılan her evliliğe çocuk evliliği ve evlenen kıza çocuk gelin denilmektedir. Kız çocuklarının erken yaşta evlenmelerinin başlıca sebepleri arasında, geçim sıkıntısı, aile içi cinsel saldırı, evlilik dışı gebelik ve geleneksel yaşayışta hakim olan kocaya itaatin erken yaşta tesis edilmesi gerektiği şeklindeki anlayış sayılabilir. Ancak bu sebepler arasında, iktisadi gerekçelerin ağır bastığını söylemek mümkündür. Nitekim çocuk gelinlerin hangi gelir grubuna giren ailelerde görüldüğüne ilişkin çoğunlukla üniversiteler tarafından yapılan ulusal ölçekteki araştırmalar, çocuk gelin görülme sıklığı ile ailenin yoksulluğu arasında doğru orantı olduğunu; küresel ölçekte, çoğunlukla Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler örgütleri tarafından yapılan araştırmalarda da, kız çocuklarında görülen erken yaş evlilikler ile ülkenin gelişmişlik düzeyi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Türkiye’de, her üç kadından birinin çocuk evliliği yapmış olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye’de çocuk gelin sorununa yaklaşımda, başlangıç olarak, ortak bir dil oluşturulması gerektiği düşünülür⁴² imektedir. Bir ortak dil oluşturulduktan sonra, mücadele yöntemlerinin neler olabileceğine karar verilmesinin doğru olacağı öngörülmektedir. Çocuk gelin sorunu ile

⁴² Çetin FÇ, Pehlivan Türk B, Ünal F, et al (Editörler). Çocuk ve ergen psikiyatrisi temel kitabı. In: İşeri E. Cinsel istismar. İnci Baskı, Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2008;470-7.

mücadele yöntemleri olarak mevzuatta değişiklik yapılması ve mevzuatın hassasiyetle uygulanması, kızlara zorunlu askerlik uygulaması getirilmesi, toplumda dinsel ahlakın yerini laik ahlakın hakim kılınması, kişi başına düşen milli gelirin artırılması yönünde iktisadi politikalar üretilmesi önerilmektedir. Türkiye’de çocuk gelin sorununa iktisadi açıdan yaklaşılmadığı müddetçe, her çabanın yarım kalacak bir çaba olacağı savunulmaktadır. Belge tarama ve içerik çözümleme yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmanın, iktisadi gelişmişlik düzeyi ve toplumsal cinsiyet bağlamında yeni tartışmalar açacak olması bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir. Bugün, Türkiye’deki en önemli toplumsal sorunlardan bir tanesi çocuk evlilikleridir. Az gelişmiş ülkelerdeki yoksul aileler, hanelerinin yoksulluğunu azaltmak için; arkadaşlarıyla oyun oynayacak yaşlardaki kız çocuklarını, babası hatta dedesi yaştaki adamlarla evlendirmektedirler. Pek çok kez, bu çocuklar, yaşlı adamların ikinci eşi veya üçüncü eşi olmaktadır. On’lu yaşlardaki bu kız çocukları, doğum yapmakta, ev işleri yapmakta ve hatta koca baskılarına maruz kalmaktadırlar. Bu çocuklardan bazıları, tüm bunlara dayanamayarak intihar etmektedirler. Çocuk gelinlere, gelişmekte olan ülke iddiasında olan ülkemizde yüksek oranda rastlanmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ve ülkemizin pek çok bölgesinde, on’lu yaşlardaki kızlarımız, bin veya iki bin dolar karşılığında, 40’lı, 50’li ve 60’lı yaşlardaki erkeklerle evlendirilmektedirler. Türkiye, cumhuriyet rejimi ile birlikte, İslam hukukunun kabul ettiği çocuk evlenmelerini yasaklamıştır. Dolayısıyla, Atatürk devrimleri tecrübesini yaşamış olan Türk toplumu için, çocuk gelinlere rastlamak kabul edilmez bir durum arz etmektedir. Bu itibarla, Türkiye’de çocuk gelinler konusunu incelenmeye değer görülmektedir. Uluslararası belgelere göre, on sekiz yaşının altında

yapılan her evliliğe “çocuk evliliği” ve evlenen kıza “çocuk gelin” denilmektedir. Burada çocuk evliliği derken, evlilik sözü ile kastedilen hukuki anlamda değil, sosyolojik anlamda evliliktir. Örneğin Türkiye’de bu tür evlilikler, genellikle, dini nikaha (imam nikahı) dayanan evliliklerdir. Türk Medeni Kanunu çerçevesinde, Kanun’un öngördüğü evlenme yaşından daha küçük yaşta evlenen kıza çocuk gelin demek mümkündür. Kanun’un 124. Maddesi’nde, “Erkek ve kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hakim olağanüstü durumlarda ve pek önemli sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak⁴³ bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.” denilmektedir. Şu halde, Türk Medeni Kanunu, on yedi yaşını doldurmadan evlenen kıza çocuk gelin saymaktadır. Bununla birlikte, Kanun’da, genel hükme göre çocuk gelin sayılabilecek olan, on yedi yaşını doldurmamış bir genç kızın, olağanüstü durumlarda, hakim kararıyla evlenebileceği kabul edilmektedir. Ancak, Çocuk Koruma Kanunu, çocuğu, “daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlamaktadır. Çocuk Koruma Kanunu, on sekiz yaşını doldurmamış yurttaşları; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimini tamamlamamış, ihmal veya istismara açık bireylerden saymakta ve bu bireyleri “korunma ihtiyacı olan çocuklar” olarak nitelendirmektedir. Öte yandan, Türk Ceza Kanunu’na göre, on beş yaşını doldurmuş bir kız, evlenmesi durumunda, zımnen çocuk gelin sayılmayabilmektedir. Türk Ceza Kanunu’nun 104. Maddesi’nin 1. fıkrasında şöyle denilmektedir: “Cebir,

⁴³Birleşmiş Milletler 2007-2008 İnsani Gelişme Raporu. (2008). www.undp.org.tr

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye Yürütme Kurulu’na sunulan Türkiye Gölge Raporu. (2004). www.kadinininsanhaklari.org/yayinlar.php Erişim tarihi: (05.06.2017)

tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikayet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”Şu halde, on beş yaşını doldurmuş bir kız, hukuki olarak değilse de, sosyolojik anlamda evlendirildiğinde, bu kızla cinsel ilişkiye giren eş, şikayet edilmediği sürece cezalandırılmamaktadır. Yani, Türk Ceza Kanunu, evlilik yaşını, örtülü olarak, on sekiz yaşın altında tutmaktadır. Bu bağlamda, Türk hukuk sisteminde, çocuk gelin kavramının tarifinin, kanuna göre değiştiğini söylemek mümkündür. Nitekim Türk Medeni Kanunu’na göre 17 yaşını doldurmamış kızlar, Çocuk Koruma Kanunu’na göre 18 yaşını doldurmamış kızlar, Türk Ceza Kanunu’na göre ise 15 yaşını doldurmamış kızlar çocuk gelin sayılmaktadırlar. Kanunlar arasındaki bu uyumsuzluk, geleneksel yaşayışa sahip ailelerin, kız çocuklarını erken yaşta evlendirmelerine karşı verilen tüm mücadeleleri sonuçsuz bırakmaktadır. Kız çocuklarının erken yaşta evlenmelerinin başlıca sebepleri arasında, geçim sıkıntısı, aile içi cinsel saldırı, evlilik dışı gebelik ve geleneksel yaşayışta hakim olan kocaya itaatin erken yaşta tesis edilmesi gerektiği şeklindeki anlayış sayılabilir. Türk toplumunda genel eğilim, erkeklerin belirli bir düzeyde öğrenim görüp, askerlik yaptıktan ve bir iş sahibi olduktan sonra evlenmeleri yönündedir. Bu ise, erkeklerin nispeten ileriki yaşlarda evlenmeleri sonucunu getirmektedir. Öte yandan, Türk t⁴⁴ toplumunda, kızlar öğrenimlerini erken yaşta bırakmaktadırlar. Askerlik yapma zorunlulukları bulunmamakta ve çalışma yaşamına katılımları tasvip edilmemektedir. Tüm bunların yanı sıra, geleneksel anlayışta, kızların duygusal, cinsel ve iktisadi ihtiyaçlarının, dinsel ahlaka uygun bir biçimde tatmin edilebilmesinin,

⁴⁴TÜİK Açıklaması. (2007, 24 Ağustos). Cumhuriyet, s.1.
Açlık ve Yoksulluk Araştırmaları. (2008). www.turkis.org

evlilik ilişkisi içinde olanaklı sayılması, kızların erken yaşlarda evlenmeleri sonucunu doğurmaktadır. Türk toplumunda,“iyi bir evlilik yapma” kızın toplumsal yaşamdaki statüsünde belirgin değişiklik yaratmaktadır. Bu, evlenen kız ile erkek arasındaki yaş farkının önemsenmemesi sonucunu beraberinde getirmektedir. Özellikle kırsal yerleşim yerlerinde, kızlar, evliliklerine kendileri karar verememektedirler. Ailesi tarafından evliliğine karar verilen bir kızın, evlilik için onayının alınması, kıza bir lütuf olarak sunulmaktadır. Kızların evlendirilmek üzere okuldan alınması, geleneksel anlayışta olağan karşılanmaktadır. Geleneksel ailede, kızın kendini korumayacak yaşta ve cahil olarak evlendirilmesi durumunda, evlilik sonrasında eşi tarafından şiddete maruz kalabileceği ihtimali düşünülmemekte, kız çocuğu, ailesi tarafından kocaya bağımlı bir hayata hapsedilmektedir. Üstelik aile, toplumsal, tıbbi ve hukuki olarak kabul edilmez durumu normal saymaktadır. Bilindiği üzere, sosyologlara göre, 14-19 yaş grubunu kapsayan gelişme çağındaki nüfus, toplumsal olarak olgunlaşmamış bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu yaş aralığındaki bireylerin, gerekli toplumsal rollere uyum sağlayamadıkları ve toplumsal gelişimlerini tamamlayamadıkları kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu yaş aralığında evlenen kızlarda, evlilik sonrasında, arkadaşlarından kopma, özgüven eksikliği, toplumsal faaliyetlere katılımdan uzaklaşma gibi sonuçlar gözlemlene bilmektedir. Şu halde, kızların hangi gerekçeyle olursa olsun, on sekiz yaşını doldurmadan evlendirilmeleri sosyolojik olarak ve tıbben doğru değildir. Nitekim uluslararası belgeler, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerini, kız çocuklarına yönelik şiddet olarak kabul etmektedir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinin 16. Maddesi’nde “Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradesiyle yapılır” denilmektedir. Türkiye

tarafından 1985 yılında bazı hükümlerine çekince konulmak suretiyle imzalanan ve 1999 yılında Türkiye'nin çekincele⁴⁵ rini kaldırarak iç hukukuna geçirdiği Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme'nin "Önyargıların ve Geleneklerin Tasfiye Edilmesi" başlıklı 5. Maddesi'nin 1. fıkrasının (a) bendinde ise şöyle denilmektedir: "Taraf devletler, her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkekler ile kadınların basmakalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün önyargılar ve gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek konusunda gerekli tedbirleri alırlar." Aynı Sözleşme'nin "Evllenme ve Aile İlişkileri Alanındaki Haklar" başlıklı 16. Maddesi'nin 1. fıkrasının (b) bendinde şöyle denilmektedir: "Taraf devletler, kadınlara, serbestçe eş seçmede ve serbest ve kendi rızasıyla evlenmede erkeklerle aynı hakka sahip olma hakkını tanırlar." Aynı Madde'nin 2. fıkrasında "Çocuğun nişanlandırılması ve evlendirilmesi hiçbir hukuki sonuç doğurmaz. Taraf devletlerce, asgari evlenme yaşının tespit edilmesi ve evliliklerin resmi sicile kaydının zorunlu hale getirilmesi için yasama tedbirleri de dahil gerekli tüm işlemler yapılır." Türkiye'nin 1995 yılında iç hukukuna geçirdiği Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. Maddesi'nin 1. fıkrasında da şöyle denilmektedir: "Taraf devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar." Aynı Sözleşme'nin 36. Maddesi'nde "Taraf devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar." denilmektedir.

⁴⁵ Akbaş S, Turla A, Karabekiroğlu K, ve ark. Cinsel istismara uğramış çocuklar. Adli Bilimler Dergisi 2009;8(1):24-32

Bu bağlamda, uluslararası belgelerde çocuk evliliğinin bir seçim olamayacağını temel ilke sayıldığını ve çocuk evliliğinin bir insan hakkı ihlali olarak kabul edildiğinin altını çizmek gerekir. Birleşmiş Milletler İktisadi ve Toplumsal İşler Birimi tarafından 2000 yılında yapılan Evlilik Modellemeleri Araştırması'na göre, çocuk gelinlere, gelişmiş ülkelerde çok düşük oranda rastlanmaktadır. Örneğin 15-19 yaş aralığında kızlarda evlenme oranı Kanada'da %0.6, ABD'de %3.9, İngiltere'de %1.7, Finlandiya'da %0.6, İsveç'te %0.4, Japonya'da %0.7, Fransa'da %0.6, Hollanda'da %2.4, Belçika'da %1.6, Almanya'da %1.2, İtalya'da %3, İspanya'da %2.3 olarak tespit edilmiştir. Güney Avrupa ülkelerinden olan Portekiz'de oran %5.7 ve Yunanistan'da %5.5 şeklindedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi düştükçe, çocuk gelinlere daha yüksek oranlarda rastlanılmaktadır. Örneğin 15-19 yaş aralığında kızlarda evlenme oranı, Azerbaycan'da %12, Lübnan'da %13.2, Mısır'da %15.9, Per⁴⁶u'da %12.5, Şili'de %11.7, Arjantin'de %12.4'tür. Dünyada, çocuk gelinlere, en yüksek oranda Batı-Doğu-Orta Afrika ülkelerinde ve Güney Asya'da rastlanmaktadır. Örneğin Batı Afrika ülkesi olan Nijer'de oran %61.9, Doğu Afrika ülkesi olan Mozambik'te %47.1, Orta Afrika ülkesi olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde %74.2, Güney Asya ülkesi olan Afganistan'da %53.7, Bangladeş'te %51.3'tür. Türkiye'deki oran ise %15.5 olarak tespit edilmiştir. Ancak bu oranın gerçeği yansıtmadığını belirtmek gerekir. Çünkü Evlilik Modellemeleri Araştırması yapılırken, Türkiye'ye dair veriler, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nden alınan bilgilerle tespit edilmiştir. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nde ise sadece medeni kanunun öngördüğü şekilde hakim kararıyla yapılmış olan erken evliliklerin kaydı bulunmakta, sosyolojik anlamda yapılan erken

⁴⁶ Karan A. Acil tip el kitabı. Ankara: Güneş Kitap Evi, 2001;477-9.

evliliklerin yani dini nikaha dayanan erken evliliklerin kaydı bulunmamaktadır. Bu bağlamda, resmi oranın, sosyolojik araştırmalarda elde edilen verilerle birlikte okunması gerekmektedir. Böyle bir okuma ise, bugün, Türkiye’de çocuk gelin oranının %30 ila %35 arasında seyrettiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de çocuk gelin oranının %30 ila %35 arasında seyrettiğini doğrulamak bakımından, Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Türkiye Yürütme Kurulu’na sunulmak üzere, Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği tarafından 2004 yılında hazırlanan ve Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu tarafından desteklenen “Türkiye Gölge Raporu”ndaki verilere dikkat çekmek uygun olur. Rapora göre, Türkiye’de resmi nikahı olmayan yani hukuki olarak nikahsızların oranı %7.7 ve sadece dini nikahı olanların oranı %7.4’tür Türkiye’de medeni kanunun öngördüğü şekilde hakim kararıyla yapılmış olan erken evliliklerin oranı %15.5’tir. Şu halde, resmi orana, nikahsızlar ile sadece dini nikahı olanların oranı eklendiğinde, Türkiye’deki gerçek çocuk gelin oranına ulaşmak mümkündür. Bu bağlamda, Türkiye’de çocuk gelin oranının en az %30.6 olduğu çıkarımını yapmak doğru olur. Türkiye Gölge Raporu, yasal nikahı olmayanların %53’ünün Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yaşadıkları bulgusunu da ortaya koymaktadır. Doğan çocukların, çocuk annelerin yaşı tutmadığından, onların kayınvalidelerinin nüfusuna kaydettirilmiş olduğu gerçeği, raporun bulguları arasında yer almaktadır. Rapor, Doğu ve Güneydoğu’da, kız çocuklarını evlendirme yolları arasında, en çok uygulananlar arasında, başlık paralı evliliği, kan bedeli evliliğini ve berdel evliliğini saymaktadır. Bu üç evlilik yolunu kullanmak suretiyle, k⁴⁷ız çocuklarını

⁴⁷Zara-Page, A., “Terapide Çocukluk Cinsel İstismar Konusu: Terapi Süreç ve İlkeleri”. *Türk Psikoloji Derneği Yazıları*, 7, (13), 103-113 (2004)

evlendiren ailelerin büyük çoğunluğunun, mutlak yoksulluk sınırı altında yaşayan aileler oldukları gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, çocuk gelinlere rastlanma sıklığı ile ailelerin refah düzeyi arasındaki ilişki kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Kız çocuklarında görülen erken yaş evlilikler ile ülkenin gelişmişlik düzeyi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermek bakımından, “Birleşmiş Milletler 2007-2008 İnsani Gelişme Raporu” verilerine dikkat çekmek uygun olur. Raporla, ülkelerin insani gelişme endekslerine mukayeseli olarak yer verilmektedir. Bilindiği üzere, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından uygulanan “İnsani Gelişme Endeksi”, kişi başına düşen gelir ile birlikte eğitim, sağlık ve kültür göstergelerini dikkate alan bileşik bir göstergedir. Birleşmiş Milletler 2007-2008 İnsani Gelişme Raporu’na göre, dünyanın en büyük 17. ekonomisine sahip olan Türkiye, insani gelişmişlik endeksinde 177 ülke arasında 84. sırada yer almaktadır. Ekonomik büyüklükte dünya 17’nciliğiyle çelişen insani gelişmişlikte 84’ncülük, Türkiye’nin gelişmekte olan ülkeler kategorisinde bir hayli gerilerde konumlandığını ve Türkiye ekonomisinin büyüdüğünü ama kalkınmadığını ortaya koymaktadır. Türkiye’nin, insani gelişmişlikte 24. sıraya oturan Yunanistan’ın gerisinde kalması ise düşündürücüdür. BM 2007-2008 İnsani Gelişme Raporu’nda yer alan ülkelere ait kişi başına düşen milli gelir rakamları, söz konusu ülkelerdeki çocuk gelin oranı ile birlikte değerlendirildiğinde, bu çalışmanın varsayımı olan “ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça, çocuk gelin oranının düştüğü” varsayımı doğrulanmaktadır. Nitekim kişi başına düşen milli geliri 33.375 \$ olan Kanada’da çocuk gelin oranı %0.6, kişi başına düşen milli geliri 30.386 \$ olan Fransa’da çocuk gelin oranı %0.6, kişi başına düşen milli geliri 32.525 \$ olan İsveç’te çocuk gelin oranı %0.4’tür. Kişi başına düşen milli gelir düştükçe, çocuk gelin oranı yükselmektedir. Örneğin

Yunanistan'da kişi başına düşen milli gelir 23.381 \$ ve çocuk gelin oranı %5.5 ve Arjantin'de kişi başına düşen milli gelir 14.280 \$ ve çocuk gelin oranı %12.4'tür. Türkiye'de ise kişi başına düşen milli gelir 8.407 \$ ve çocuk gelin oranı %30 üzerinde seyretmektedir. Bu, Türkiye'nin iktisadi gelişmişlik sorununun çözülmeden, Türkiye'de kız çocuklarında erken yaş evlilikleri sorununun çözülemeyeceğini ortaya koymaktadır.

2.1.2. Çocuk Gelin Sorunu ile Mücadele Yöntemleri

Bilindiği üzere, dünya görüşünün din ve gelenek tarafından belirlendiği, dinsel ideolojilerin hakim olduğu, ataerkil düşünüşün makbul sayıldığı, dinsel öğ⁴⁸renim ve eğitimin yaygın olduğu, namus kavramının dışıl görüldüğü, dindarlığın ahlaklı olmanın ölçüsü sayıldığı, ulemanın toplum önderi sayıldığı toplum geri toplumdur. Öte yandan, dünya görüşünün akıl ve bilim tarafından belirlendiği, laik ideolojilerin dinsel ideolojilerin yerini aldığı, kadın-erkek arasında biyolojik denklik ve toplumsal eşitlik olduğu düşünüşünün kabul edildiği, laik eğitimin zorunlu olduğu, namus kavramının dışıl değil insana mahsus sayıldığı, laik ahlakın hakim olduğu, bilim insanlarının toplum önderi sayıldıkları toplum ileri toplumdur. Bu bağlamda, Türkiye'nin geri bir toplum mu, ileri bir toplum mu olmak istediğine karar vermesi ve buna göre çocuk gelin sorunu ile mücadele yöntemleri üzerinde düşünmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, Türkiye'nin 1923 Türk Devrimi ile ileri bir toplum olma kararını vermiş olduğu kabulü üzerinden, mücadele yöntemleri önerilmektedir. Çocuk gelin sorununa yaklaşımda, başlangıç olarak, ortak bir dil oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Biyolojik cinsiyet bağlamında kadın ve erkek cinslerinin birbirine denk, ama

⁴⁸İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi, (2008).

toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkek cinslerinin birbirine eşit olduğu, kalkınma planlarındaki özel ihtisas raporlarında, açıklıkla dile getirilmeli, kadın ve erkek denklığı-eşitliği tartışmalarına son verecek şekilde tanımlamalar yapılmalı ve kavram ve kavramların tanımı kargaşası neticelendirilmelidir. Böylece, kavramların ideolojik yönelimlere alet olurcasına kullanımının önüne geçilmelidir. Ortak dil oluşturulduktan sonra, hangi mücadele yöntemlerinin uygulanacağına karar verilmelidir. Türk Medeni Kanunu'na göre 17 yaşını doldurmamış kızlar, Çocuk Koruma Kanunu'na göre 18 yaşını doldurmamış kızlar, Türk Ceza Kanunu'na göre ise 15 yaşını doldurmamış kızlar çocuk gelin sayılmaktadırlar. Kanunlar arasındaki bu uyumsuzluk giderilmeli ve 18 yaşını doldurmamış kızların evlenmesi yasaklanmalıdır. Yasağa uymayanlar hakkında ağır cezalar hükmolunması yönünde ilgili kanunlarda değişikliğe gidilmelidir. Değişen mevzuatın uygulanması hususunda hassasiyet gösterilmelidir. Ayrıca, yerel yönetim çalışanları ile çocuk polislerine, Türk Medeni Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu ve Türk Ceza Kanunu hakkında düzenli eğitim seminerleri verilmelidir. Zorunlu askerlik uygulaması kızlar için de getirilmelidir. Kızlar için zorunlu askerlik yaşı 18⁴⁹ olarak belirlenmelidir. Askerlik hizmeti süresi öğrenim süresine göre altı aydan az olmamak kaydıyla tespit edilmelidir. Bu sayede, kızların da tıpkı erkekler gibi askerlik yaptıktan sonra evlenmeleri geleneği yerleşebilecektir. Uygulama, kamusal alanda dinsel giyim sorununa da bir çözüm olarak hizmet edebilecektir. Askerlik hizmeti süresince, kızlara, askerlik yaptıktan sonra çalışma yaşamına katılımlarını sağlayacak mesleki eğitim verilmelidir. Böylece, özellikle öğrenimlerini erken yaşta bırakmış olan kızlara, kendilerini geliştirmek için yeni bir fırsat tanınmış olacaktır.

⁴⁹ Çocuk hakları <http://www.humanium.org/en/childrens-rights-iraqi-war> Erişim tarihi: (07.05.2017)

Zorunlu askerlik uygulamasının, erkeklerde olduğu gibi, kızlarda da, ileriki yaşlarda evlenme sonucunu getireceği düşünülmektedir. Din ve gelenek kodlarıyla meşrulaştırılan ve şeyhlik ve ağalık düzeni ile beslenen olumsuz kültürel değerler tasfiye edilmelidir. Olumsuz kültürel değerlerin tasfiyesi, toplumda, dinsel ve geleneksel ahlak yerine, laik ahlakın yerleştirilmesi ile mümkündür. Toplumda laik ahlakın hakim kılınması için, siyasi alanda laiklik karşıtı eylemlerde bulunan veya bunların odağı haline gelen partilerdeki siyasi aktörlerin siyaset yapmaktan uzun süre ile men edilmesi gerekmektedir. Bu sayede, Türk siyasal yaşamında, siyasal aktörler, dinsel ve geleneksel cemaatler yerine, bireylerle iletişim üzerinden siyaset yapma alışkanlığı kazanacaklar ve kız çocuklarının evlilikleri üzerinde de otorite sahibi olan şeyh ve ağa, öncelikle siyasi sistemde, daha sonra da toplumsal sistemde etkili ve etkin olmaktan çıkacaktır. Ülkenin sanayileşmesi ve teknoloji üreten bir ülke olması için, devlet müdahaleli, planlamacı kapitalist sistem uygulamasına dönülmeli; refahın artışı imkanına göre köyleşen kentlerin kentleşmesi sağlanmalı, eğitilmiş insan gücü sayısı artırılmalı, gelir dağılımında adalet sağlanmalıdır. Sadakacı anlayışın yerine, sosyal devlet anlayışına geri dönülmelidir. Yoksullukla mücadelede, projecilik anlayışı terk edilmelidir. Kalkınma planları, yasak savma anlayışıyla değil, uygulanabilirlik ve uygulanma zorunluluğu esasına dayanarak hazırlanmalıdır. Kadın ve erkek tüm yurttaşların kapasitelerini gelire ve refaha dönüştürebilecekleri ulusal iktisadi politikalar üretilmeli ve uygulanmalıdır. Çocuk gelin sorununa yaklaşımda, ortak bir dil oluşturulduktan sonra, yukarıda önerilen huk⁵⁰ uki, idari, askeri, siyasi ve iktisadi alanlardaki mücadele yöntemlerinin uygulanması durumunda, Türkiye’de çocuk gelin oranının

⁵⁰ Çocuk vakfı: www.cocukvakfi.org.tr Erişim tarihi: (07.06.2017)

düŖeçeđi öngörölmektedir. Bu yöntemlerin eŖ zamanlı uygulanması ve uygulama sırasında sivil toplum örgütlerinin desteğinin alınması halinde, istenilen hedefe kısa sürede ulaŖılabileceđi düşünölmektedir. Bugün Türkiye’de yüksek oranda kadının hane gelirinin dağılımı ve denetiminde söz sahibi olamaması, üretken olamayışı ve çalıŖma yaşamında sınırlı orandaki mevcudiyeti, kadına yönelik ayrımcılıktır. Ancak özellikle açlık ve yoksulluk sınırı altında yaŖayan ailelerde, bu ayrımcılığın, çocuk evlilikler ile doğrudan iliŖkisi olduğunu söylemek mümkündür. Aslında, çocuk yaŖta evlenen kızların doğum yaptıklarında, bebeklerini kendi üzerlerine kayıt ettiremedikleri, bunun yerine kayınvalideler üzerine bebeklerini kayıt ettirdikleri gerçeği ortadayken, kendi bebeğinin sorumluluğunu hukuki olarak alamaz yaŖta anne olan bu kızların sayısı yüksek oranda seyrederken; Türk toplumunda kadınların aile reisliği, toprak sahipliği, mülkleri yönetme, iŖ kurma ve yürütme gibi konularda erkeklerle eŖit olanaklara sahip olmamalarına ŖaŖırmamak gerekir. Burada bir noktanın altını çizmek gerekir ki, Türkiye’de yoksulluk her ne kadar kadınları daha çok etkilese de, yoksulluğa diŖil ve eril açıdan bakmak, Türkiye’de yoksulluk sorunu ile topyekun mücadeleyi zayıflatmaktadır. Veriler, kadınların, erkeklere göre daha yoksul olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, erkeğin günde bir dolarla yaŖama mücadelesi verdiği bir toplumda, kadının günde 25 sentle hayatta kalmaya çalıŖması⁵¹ ve kadının erkekten 75 sent daha az gelikle bir günü geçirmek zorunda kalması, yoksulluğun daha çok bir kadın sorunu olduğundan çok, yoksulluğun kadın-erkek tüm yurttaŖların sorunu olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, topyekun bir kalkınma planı hazırlanıp uygulanmadan ve ölkedeki refah artırılmadan, kadın-erkek gelecek nesilleri, yoksul bir geleceğin beklediğini görmek

⁵¹ Çocuk ve medya ile ilgili Genel Görüşme Günü (1996):

gerekir. Daha ötesi, sivil toplum örgütleri eliyle tek tek yürütölen ve kiŖiye bağlı kaynaklarla hayata geçirilmeye alıŖılan kadın yoksulluğunu giderme projelerinden, devlet eliyle yürütölecek bir makro planın muhtemel sonuçlarını beklemek iyimserlik olarak gözökmektedir. Sonuç itibariyle, Türkiye’de görölen toplumsal cinsiyet temelli eŖitsizliklerin temel kaynağının ocuk evlilikleri olduğu düŖünölmektedir. İktisadi kalkınma sağlanmadan, kiŖi baŖına düŖen milli gelir artırılmadan, sosyal devlet anlayıŖı yeniden hakim kılınmadan, yalnızca gönöllü gayretlerin eseri projecilikle, ocuk gelin sorununu çözmenin imkanı olmadığı düŖünölmektedir. Soruna, sadece ve sadece bir toplumsal sorun gibi bakmanın, sorunu çözmeye yardım etmeyeceğinin altını çizmek gerekir. Türkiye’de ocuk gelin sorununa iktisadi açıdan yaklaŖılmadıęı. müddetçe, her çabanın yarım kalacak bir çaba olacağı öngörüsünde bulunmak mümkündür.⁵²

⁵² ocuk Haklarına dair Sözleşme için genel uygulama tedbirleri ile ilgili 5 sayılı Genel Yorum (2003)

SONUÇ

Yetişkinlerden değişik özelliklere ve özel ihtiyaçlara sahip çocukların, büyüme ve gelişme süreçlerinde temel hak ve özgürlüklerinin korunmasının toplumun ciddi bir sorumluluğu bulunduğu bilinciyle hazırlanan bu tez,yukarıdaki gibi başlıca maddeler,fikirler ile çocuk haklarına vurgu yaparak başta çocuklar olmak suretiyle bütün kamuoyunu çocukların sahip oldukları haklar konusu ile ilgili bilgilendirmeyi amaçlıyor.Hem çocukların hem de velilerin ve toplumdaki tüm insanların çocuklara nasıl davranması gerektiğini,hangi haklarının olduğunu bilgilendirmeği amaçlıyor.Dünyanın gelişmiş ülkülerinde çocuk haklarının daha da geliştirilmesi için yeni yeni sözleşmeler yapılmakta ve kanunlar hazırlanmaktadır.Savaşların fazla olduğu bir zamanda ,çocukların ölmemesi,korunması herkesin görevi haline gelmelidir.Çocukların gülmesi ve mutlu olması, daha iyi bir geleceğin yalnız haklarının farkında, bilgi sahibi, birikimli, özgüveni yüksek çocuklar yetiştirmekle mümkün olduğuna inanıyoruz, Ülkemizin dört bir köşesinde değişik koşullarda yaşayan bütün çocukların eşit eğitim imkânlarından yararlanması için faaliyetlerin daha da çoğalmasını diliyoruz.

KAYNAKÇA

Kitaplar

KARAN A. Acil tıp el kitabı. Ankara: Güneş Kitap Evi, 2001;477-9.

KÖKSAL Hüseyin, **Yenilikçi Tarih Öğretimi Etkinlik Örnekleri**, Harf Eğitim Yayıncılığı, Ankara, 2012, s. 49.

MÜFTÜ Gülgün, **Emniyet Genel Müdürlüğü Küçükleri Koruma Hizmetleri Yönetici Semineri Notları**, Ankara, 1998, s. 17

POLAT O. Cinsel istismar. Çocuk ve şiddet. İstanbul: Der Yayınları, İstanbul ,2001;s.207

ÜNAL Seref, **“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi” TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları**”, TBMM Basımevi İstanbul, 2001, s. 89.

YENTÜRK Hatice Çolak, **Çocuklar için ve çocuklarla birlikte bir Avrupa inşası 2009 - 2011** Stratejisi, İstanbul, 2000, s.45

Mekaleler

AKBAŞ S., A.Turla ve K.Karabekiroğlu, “Cinsel İstismara Uğramış Çocuklar”, **Adli Bilimler Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2009, ss. 24-32.

AKDUMAN, GG., C. Ruban, B. Akduman ve İ.Korkusuz, “Çocuk ve Cinsel İstismar”, **Adli Psikiyatri Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2005, ss. 9-14.

PEHLİVANTÜRK Çetin FÇ, B, Ünal F, et al (Editörler). Çocuk ve ergen psikiyatrisi temel kitabı. In: İşeri E. Cinsel istismar. 1inci Baskı, Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2008;470-7.

Çocuk Koruma Kanunu, 5395 Sayılı (Madde 3(1)a 2005)

Türk Medeni Kanunu (Kanun Numarası: 4721 Aralık 8, 2001).

ÜNERİ, Karakaya I, , SO, Çoşku, A (2005) Çocukluk Cinsel İstismarı: Bir Olgu Nedeniyle Tanı Güçlükleri. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, (3) 12, 141-144.

Çocukların Katılım Hakkı Üzerine Bir Türkiye Değerlendirmesi
Ercüment ERBAY , 2007 cilt 2 sayı 1

“Kız çocuklarının Erken ve Zorla Evlendirilmesine Karşı Farkındalık Çalışması” **Projesi**, Ağustos 2015

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi`nin Çocuk Haklarına dair Sözleşme`ye ilişkin Genel Yorumları, 2001-2006, Ankara, 2006 , s. 12

HODGKİN, R., Newell, P. (1998). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Uygulama El Kitabı), Ankara: Unicef Yayını

RUBAN Akduman GG, , Akduman B ve Korkusuz İ (2005) Çocuk ve cinsel istismar. **Adli Psikiyatri Dergisi 3(1):** ss. 9-14

SARIFAKIOĞLU E ve Erdal E (2004) Çocuk istismarına eşlik eden deri bulguları. *Dermatose* 3(3): ss. 143-148.

AYZÖĞ Duygu, "**Öğrencilerin Çocuk Haklarını Algılama Düzeyleri ile Başarıları Arasındaki İlişki**", Beykent Ünivesitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, İstanbul , 2008, s. 7

İLKKARACAN P., "Çocuklara Yönelik Cinsel Taciz",**Sıcak Yuva Masalı: Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz İçinde**, İstanbul, 1996, ss. 111-130.

KARAKAYA, İ., Üneri So, A. Çoşku, "Çocukluk Cinsel İstismarı: Bir Olgu Nedeniyle Tanı Güçlükleri",**Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 12, 2005, ss. 141-144.

SARIFAKIOĞLU, E ve E Erdal, "Çocuk İstismarına Eşlik Eden Deri Bulguları", *Dermatose*, Sayı: 3, 2004, ss. 143-148.

TOPÇU, Sedat, **Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı**, Doruk Yayınevi, Ankara, 1997

İnternket kaynakları

BM, Çocuk hakları Komitesi Yeni Genel Yorumu Zararlı Geleneksel Uygulamalar ile iolgili kanunlar ,

<http://www.cocukhaklariizleme.org/bm-cocuk-haklari-komitesi-yeni->

[genel-yorumu-zararli-geleneksel-uygulamalar-ile-ilgili](#) Erişim tarihi:
(15.04.2017)

Birleşmiş Milletler 2007-2008 İnsani Gelişme Raporu. (2008).
www.undp.org.tr

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
(CEDAW) Türkiye Yürütme Kurulu'na sunulan Türkiye Gölge Raporu.
(2004). www.kadinininsanhaklari.org/yayinlar.php Erişim tarihi:
(05.06.2017)

Çocuk Haklarına dair Sözleşme için genel uygulama tedbirleri ile ilgili 5
sayılı Genel Yorum (2003)

Çocuk vakfı: www.cocukvakfi.org.tr Erişim tarihi: (07.06.2017)

“Çocuk hakların tarihcesi”: 25.07.2009

<http://www.cocukhaklariizleme.org/cocuk-haklarinin-tarihcesi> Erişim
tarihi: (20.03.2017)

Çocuk ve Medya Hareketi <http://www.cocukvakfi.org.tr/> Erişim tarihi:
(25.05.2017)

Çocuk haklarına dair sözleşme, [http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-
content/uploads/CRC-C-GC-12_TR-aat.pdf](http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/CRC-C-GC-12_TR-aat.pdf) Erişim tarihi: (05.04.2017)

“Çocuk danışma kurulunun oluşturulması ve çalışma, üsul, nve
esaslarına İlişkin yönelge,

<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e26d9369dc318044059b0/coc>

[uk_danisma_kurulunun_olusturulmasi_ve_calisma_usul_ve_esaslarina_iliskin_yonerge.pdf](#) Erişim tarihi: (30.03.2017)

Haw to Talk to Children About Tragedies , https://www.ncfr.org/how-talk-children-about-tragedies?gclid=Cj0KEQjwnPLKBRC-j7nt1b7OIZwBEiQAv8IMLIxq2OwR7R-2KkjEgJZhFT_-aXzURGyNcfCFPtOgC58aAl8F8P8HAQ Erişim tarihi: (25.03.2017)

İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması için kurulan Ulusal Kuruluşların Statüsüne İlişkin İlkeler, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/717Paris-Prensipleri.pdf> Erişim tarihi: (16.05.2017) .

Taşkıran, N.Ö. (2007). Medya okuryazarlığına giriş, Beta, İstanbul, 2007
Uluslararası Çocuk Merkezi(ICC)
<http://www.icc.org.tr/en/content.php?id=1> Erişim tarihi: (25.05.2017)

Türkiye’de Çocukların Durumu Raporu-2011”
<https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/032.pdf> Erişim tarihi: (30.05.2017)

Ulusal çocuk hakları, Strateji Belgesi ve Eylem Planı,
http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/54ad4cd6369dc5dac028bda2/ulusal_cocuk_haklari_strateji_belgesi_ve_eylem_plani.pdf , Erişim tarihi (21.03.2017)